

Sociální aspekty domácího násilí

Bc. Jana Bradová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Institut mezioborových studií Brno

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana BRADOVÁ**
Osobní číslo: **C11061**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:

Téma práce: **Sociální aspekty domácího násilí**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách"(IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena

- na analýzu tématu pro potřeby odborné případně i laické veřejnosti
- legislativní návrhy (de lege ferenda), které by mohly být přijaty kvůli přínosu užitečných poznatků využitelných pro organizace, které se snaží obětem domácího násilí pomáhat
- na zmapování situace v České republice, možností pomoci obětem, současného legislativního stavu včetně souhrnu organizací, které se zabývají tímto problémem.

Součástí práce bude kvantitativní výzkum zaměřený na současný stav na četnost domácího násilí v České republice. Na formy a možnosti krizových center pomáhajícím obětem domácího násilí.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BEDNÁŘOVÁ, Z. a kol. Domácí násilí, 1.vyd. – Praha: Acorus, 2009.– 92 s., ISBN 978-80-254-5422-0

CONWAYOVÁ, H. Domácí násilí, 1. vyd. – Praha: Albatros 2007. – 158 s., ISBN 978-80-000-1550-7

TRUHLÁŘOVÁ, Z. Domácí násilí a zdravotně postižení, Praha: Orfeus, 2005.–88 s., ISBN 80-903519-2-1

VITOUŠOVÁ, P., VEDRA V. Domácí násilí: (informace a praktické rady pro ohrožené osoby) 3. upr. vyd.–[Praha] : MJF, 2009.–12 s., ISBN 978-80-86284-82-8

VOŇKOVÁ, J. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2. přeprac. vyd. – Praha: Profem, 2008.–244 s., ISBN 978-80-903626-7-3

ZIMMLEROVÁ, Z. a kol. Domácí násilí–násilí na mužích a seniorech, Praha, Kroměříž: Triton, 2006.–108 s., ISBN 80-7254-914-6

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Renata Oralová

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

.....
JANA BRADOVA

Jméno, příjmení studenta

V Brně 22.3.2013

.....
Bradova

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce podává obraz a objasňuje pojmy problematiky domácího násilí. Čtenáře seznamuje s jeho příčinami a druhy, provádí analýzu obětí a pachatelů. Součástí je vymezení forem pomoci obětem domácího násilí v rámci našeho právního systému včetně organizací zabývajících se podporou osob postižených zneužíváním. Empirickou část tvoří kvantitativní výzkumné šetření, které bylo provedeno formou dotazníku. Praktická část je zaměřena na zjištění úrovně informovanosti veřejnosti o předmětném jevu.

Klíčová slova:

domácí násilí, oběť, zneužívání, vykázaní, syndrom týrané ženy, syndrom CAN

ABSTRACT

This thesis explains the concepts of domestic violence. Acquaints the reader with its causes and types, analyzes the victims and perpetrators. It contains section which describes the forms of assistance to victims of domestic violence within our legal system including a few organizations supporting people affected by abuse. The empirical part consists of quantitative research which was conducted using a questionnaire. The practical part is focused on finding the level of public awareness on the given phenomenon.

Keywords:

domestic violence, victim, abuse, expulsion, battered women's syndrome, CAN syndrome

Děkuji paní Mgr. Renatě Oralové za velmi užitečnou metodickou pomoc, trpělivost a cenné rady poskytnuté při zpracování mé diplomové práce.

Děkuji rovněž své rodině a přátelům za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé diplomové práce a které si nesmírně vážím.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 DOMÁCÍ NÁSILÍ	11
1.1 FORMY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	12
1.2 SPECIFICKÉ ZNAKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	13
1.3 PŘÍČINY VZNIKU DOMÁCÍHO NÁSILÍ	14
1.3.1 Psychiatrický model	15
1.3.2 Sociálně psychologický model.....	16
1.3.3 Sociokulturní model	16
2 OSOBNOST OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ	17
2.1 DOMÁCÍ NÁSILÍ PÁCHANÉ NA ŽENÁCH.....	18
2.1.1 Syndrom týrané ženy.....	19
2.1.2 Stockholmský syndrom.....	21
2.2 DOMÁCÍ NÁSILÍ PÁCHANÉ NA MUŽÍCH.....	22
2.2.1 Role mužů v domácím násilí.....	23
2.2.2 Rozdíl mezi ohroženou osobou a osobou vydávající se za oběť.....	24
2.2.3 Prevence násilí na mužích.....	25
2.3 DOMÁCÍ NÁSILÍ PÁCHANÉ NA DĚTECH.....	26
2.3.1 Syndrom CAN.....	26
2.3.2 Dítě v roli svědků domácího násilí.....	31
2.4 DOMÁCÍ NÁSILÍ PÁCHANÉ NA SENIORECH.....	32
2.4.1 Tělesné týrání	34
2.4.2 Zanedbávání seniorů	35
2.4.3 Psychické násilí na seniorech.....	36
2.4.4 Ekonomické násilí	36
2.4.5 Násilí na seniorech v ústavní péči.....	37
2.5 DOMÁCÍ NÁSILÍ PÁCHANÉ NA ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÝCH.....	38
3 OSOBNOST PACHATELE DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	40
3.1 RIZIKOVÝ PARTNER.....	41
3.2 TÝRAJÍCÍ PARTNER	42
4 PRÁVNÍ POJETÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	44
4.1 TRESTNĚ PRÁVNÍ HLEDISKO	45
4.2 OBČANSKO PRÁVNÍ HLEDISKO.....	45
5 MOŽNOSTI POMOCI OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ	47
5.1 POMOC ZABEZPEČOVANÁ STÁTEM	47
5.1.1 Policie a soudy České republiky	47
5.1.2 Intervenční centra.....	49
5.2 POMOC ZABEZPEČOVANÁ JINÝMI ORGANIZACEMI	50
5.2.1 Bílý kruh bezpečí	51
5.2.2 Azylové domy	53
5.2.3 Občanské sdružení ROSA.....	54
5.2.4 Acorus	56
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	57
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	58

6.1	CÍL VÝZKUMU	58
6.2	ANALÝZA DAT.....	58
6.3	STANOVENÍ HYPOTÉZ	59
6.4	VÝZKUMNÝ VZOREK	59
6.4.1	Základní fakta o zkoumaném souboru	60
6.4.2	Konkrétní tématické otázky	62
6.5	VERIFIKACE ČI FALZIFIKACE HYPOTÉZ	68
6.6	VÝSLEDKY VÝZKUMU	69
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	71
	SEZNAM PŘÍLOH.....	76

ÚVOD

Autorka zvolila téma diplomové práce se zřetelem na skutečnost, že pracuje pro Vězeňskou službu České republiky, přičemž současným místem výkonu jejího povolání je Justiční areál Na Míčáncích v Praze.

Již samotné označení studovaného jevu obsahuje termín násilí, a je tudíž těsně spjat s pojmem trestní odpovědnosti. Pachatelé takového konání se v převážné většině kauz nakonec ocitnou před českou trestní justicí. Autorka má tedy možnost být svědkem projednávání některých případů domácího násilí soudem. Ale nesetkává se s tímto fenoménem pouze v jednací síni. Charakter jejího zaměstnání jí dává příležitost spolupracovat při určitých činnostech s policií a není ji cizí ani institut vykázání ze společného obydlí, který je jednou z forem pomoci obětem této trestné činnosti a prvotně je realizován právě Policií České republiky.

Domácí násilí zdá se být problémem současnosti, rozhodně ale není úkazem novým, bývá stále častěji veřejně zmiňován a diskutován. Násilí a zneužívání probíhá nejčastěji v rodinném prostředí. Jde většinou o pozvolný proces, který začíná lehkými urážkami, ponižováním, přehlížením nebo kontrolou chování. Zprvu si ani sami aktéři nemusí uvědomit, že se něco děje. Postupně ovšem může dojít až k hrubému fyzickému násilí, kdy je ohroženo jak fyzické a duševní zdraví, tak i kolikrát samotný život. Typickým znakem je neveřejnost a zvláštní význam má také jasné rozdělení rolí, kdy se nesmí stírat rozdíl mezi agresorem a jeho obětí. Nejedná se totiž o domácí násilí, pokud se role agresora a oběti střídají a dochází k vzájemným hádkám, napadáním a sporům.

Autorka v teoretické části popíše a analyzuje příčiny a formy násilí mezi osobami blízkými. Bude se blížeji zabývat osobností možných obětí týrání, ale také povahou pachatelů agrese. Provede také rozbor současných možností v oblasti pomoci obětem domácího násilí. Zároveň zmíní právní hledisko dané problematiky, a to jak z pohledu práva trestního (veřejného), tak občanského (soukromého). V praktické části provede vlastní šetření formou dotazníku zaměřeného na obecné povědomí respondentů v problematice domácího násilí, provede jeho vyhodnocení a uvede závěry z něj plynoucí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DOMÁCÍ NÁSILÍ

K pojmu domácí násilí neexistuje jednotná a jednoduchá definice, která by jasně stanovila veškeré aspekty tohoto fenoménu. Každá odborná literatura uvádí svůj příklad samotné definice pojmu, proto je podstatné vytvořit si ucelený náhled na danou problematiku. V České republice bývá pojem domácího násilí chápán spíše v širším slova smyslu a bývá jím myšleno v podstatě totéž, co definovala Rada Evropy v roce 1985 jako násilí v rodině. České trestní právo pojem domácí násilí nezná, řeší obecně násilí mezi osobami žijící ve společném bytě či domě.

„Za domácí násilí zpravidla označujeme týrání a násilné jednání, odehrávající se mezi osobami blízkými žijícími spolu ve společném domě nebo bytě, kdy jedna násilná osoba získává a udržuje nad druhou moc a kontrolu. Jedná se o fyzické i slovní útoky, tělesné týrání, omezování osobní svobody, vydírání, sexuální zneužívání, výhrůžky apod. Toto chování vyvolává trvalý strach oběti ze svého trýznitele, což umožňuje násilníkovi udržovat nad obětí neomezené mocenské postavení a donutit ji, aby se podřídila jeho vůli. Kontrolu veškerého života oběti uplatňuje násilník jako svůj samozřejmý nárok.“¹

Domácí násilí lze ve stručnosti charakterizovat jako „opakované, dlouhodobé, a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního a ekonomického rázu, které vytváří jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu.“² Ve většině případů jde o násilí tzv. naučené (např. násilný model chování v původní rodině). Je způsobováno násilníkem a nikoli obětí nebo vztahem. Chování oběti je zaměřeno spíše na zajištění přežití (např. minimalizací nebo snižování násilí, přebírání odpovědnosti za násilí, ochrana násilníka, setrvávání v násilném vztahu).

Násilí probíhá v určitém cyklu, prochází určitými fázemi, jejichž průběh se opakuje a zhoršuje s různě dlouhými odstupy. Zpočátku trvajících třeba i rok, později se ovšem jednotlivé fáze zkracují a násilí nabývá na intenzitě. Uvedené fáze je možné formulovat následujícím způsobem.

¹ BEDNÁŘOVÁ, Zdena *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, 2009. ISBN 978-80-254-5422-0

² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: domácí násilí, stalking, predikce násilí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2207-8

- Vytváření napětí – násilník je rozčilený, žárlivý, podrážděný, na to oběť reaguje úslužnými a uctivými gesty a obviňováním sebe sama.
- Týrání – násilník ztrácí kontrolu, dochází k fyzickému a psychickému týrání, oběť pociťuje strach, bolest a stavy bezmoci.
- Líbánky – násilník se omlouvá, slibuje nápravu, nosí květiny a malé dárky, projevuje lítost, oběť mu věří, že se změní, odpouští mu, cítí naději a lásku.

1.1 Formy domácího násilí

Domácí násilí má mnoho tváří, může nabývat nejrůznějších podob, které se mohou vzájemně kombinovat. Není výjimkou, když se násilí psychické změni ve fyzické nebo naopak. Praxe rozlišuje několik forem domácího násilí:

Fyzické násilí – je jedním z nejvážnějších projevů agrese v intimním vztahu. Toto násilí je rovněž nejzávadnějším projevem agrese a také nejlépe rozpoznatelné, neboť je viditelné a obvykle zanechává stopy v podobě úrazů (zlomenin, modřin, jizev, popálenin, zaschlé krve apod.). Nejčastěji probíhá ve formě fackování, strkání, bití rukama nebo předměty, tahání za vlasy, pálení, kousání, kopání, pokusy o škrcení, třesení, bodání, odírání spánku a jídla. Výjimečné nejsou ani útoky proti životu oběti. Dochází také ke svazování, nucení k požití drog, ohrožování zbraní apod., kdy agresor oběti přímo fyzicky neublíží.

Psychické násilí – neboli také emocionální násilí, které je označováno též jako neviditelné (latentní) násilí. Psychické násilí má přímý vliv na osobnost oběti a její psychický vývoj. Má stěžejní vliv na budoucnost oběti, souvisí často s fyzickým násilím, ale může se odehrávat i samostatně. Psychické násilí zahrnuje citové a slovní týrání, zesměšňování na veřejnosti, urážení, vyhrožování, kontroly telefonátů, znemožňování spánku, psychické vydírání (např. vyhrožování rozchodem, sebevraždou apod.), hrubé chování, ničení vlastnictví oběti (zejména oblíbených věcí), vyvolávání sporů, kritizování, demonstrací intimního vztahu s jinou osobou.

Sexuální násilí – zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucené, nebo které podstupuje nedobrovolně či s nechutí. Za sexuální násilí je považováno znásilnění, nucení k sexuálním aktům proti vůli oběti, přinucení k pohlavnímu styku za přítomnosti jiných osob, sexuální napadání, vynucený sex bez ochrany proti početí či pohlavním chorobám.

Sociální násilí – je zvláštní formou psychického týrání, sociální izolace oběti. Projevuje se bráněním oběti v kontaktu s rodinou a přáteli s cílem oběť společensky separovat. Záměrem je mít partnera co nejvíce pod kontrolou, dochází k příkazování způsobu chování, oblékání, nucení setrvávat doma namísto docházení do zaměstnání. Podstatou je jednostranné uplatňování výsady pachatele rozhodovat ve všech oblastech společného života. Záměrem násilníka je, aby na něm oběť byla zcela závislá.

Ekonomické násilí – při ekonomickém násilí dochází k naprosté kontrole financí. Drží-li násilný partner svoji oběť v neustálé finanční tísní a pod pečlivou kontrolou, není schopna opustit domov či vyhledat pomoc. Charakteristické tedy je neposkytování peněz na provoz domácnosti, znemožnění přístupu k rodinným příjmům, každodenní kontrola nákupů, zákaz jakékoliv výdělečné činnosti a tím udržování ekonomické závislosti na partnerovi.

K tomuto vymezení forem domácího násilí je nutné uvést, že nelze jednoduše konstatovat, že by některá z nich byla častější nebo více či méně závažná. Způsoby trýznění se totiž prolínají a častokrát se vyskytují v několika podobách současně.

1.2 Specifické znaky domácího násilí

Jaké jednání lze označit jako domácí násilí a jaké ještě ne, jak jej rozpoznat? Takové otázky nelze jednoznačně zodpovědět. Lze však stanovit určité společné, charakteristické znaky, podle kterých se dá domácí násilí identifikovat.

Mezi základní specifické znaky domácího násilí patří skutečnost, že agresor i oběť jsou si vzájemně blízké a důvěrně známé osoby, které jsou v příbuzenském nebo

obdobném vztahu. Jedná se o vztahy intimního charakteru, a proto se násilí odehrává většinou beze svědků mimo dosah veřejné kontroly.

Určujícím znakem je nerovnoprávné postavení ve vztahu. Projevuje se bezvýhradnou mocí na straně agresora a naprostou bezmocí na straně oběti, která je dlouhodobě udržována v závislém postavení. Násilná osoba si vynucuje naprostou oddanost a podřízenost. Tento poměr se ve vztahu neustále opakuje. Nejde o pouhý jednorázový incident, ale o střídání fáze klidu s okamžiky násilí, po kterých může následovat usmiřování a sliby. Typickým znakem domácího násilí je také jeho vzrůstající intenzita. Intervaly mezi napadáním se zkracují a brutalita útoků narůstá.

Svou roli zde hraje i lidská lhostejnost, kdy mnohdy nepochybné a zřejmé případy domácího násilí bývají okolím přehlíženy jako nějaké běžné rodinné rozepře. Často nikdo v okolí není schopen nebo ochoten zasáhnout a pomoci obětem týrání, a to ani pouhým oznámením příslušným úřadům nebo institucím. Oběti domácího násilí většinou dlouhou dobu sbírají odvalu k nějakému racionálnímu kroku, který by vedl k řešení situace. Zajisté by uvítaly zájem a přijaly pomocnou ruku, kdyby jim byla nabídnuta. Násilí uvnitř rodiny anebo uvnitř partnerských vztahů nelze vnímat jako privátní záležitost.

1.3 Příčiny vzniku domácího násilí

Počátek domácího násilí je podmíněn mnoha příznaky a nelze jednoznačně stanovit jejich příčinu. Neexistují žádné specifické rysy, které by zapříčinily domácí násilí. Jedná se vždy o působení více vlivů. Mezi tyto vlivy se řadí vlivy na úrovni společnosti nebo rodinné výchovy, vliv osobnostních charakteristik agresora či sociálních situací vyvolávajících stres.

Jednou z hlavních příčin týkajících se domácího násilí je výchova v rodině. Nesprávná výchova může zapříčinit sklony k násilí. „Podvědomě často přisuzujeme projevy domácího násilí lidem s nižším vzděláním, níže sociálně postaveným či jiného etnického původu. K násilí v rodině však dochází ve všech sociálních vrstvách, bez ohledu na vzdělání, náboženské vyznání, sociální postavení nebo etnický původ. Proto nás násilí

může zaskočit v rodinách, které se nám jeví jako velmi slušné a spořádané a jako vzor rodinného soužití.¹

Násilí mnohdy páchá agresivní muž vůči ženě, rodiče na svých dětech či děti na zejména starších rodičích. Rodina v takových případech přestává plnit svou ekonomickou, sociální a výchovnou funkci a stává se místem ohrožení a nebezpečí. Za hlavní příčiny násilí se uvádí zejména agresivní chování, které je naučené z dětství a mládí jako způsob řešení konfliktů a problémů. Lidé často přejímají tyto vzory chování od svých rodičů. K tomuto se dále pak řadí další negativní příznaky jako je duševní nezralost, složitá a obtížná ekonomická a životní situace, žárlivost, nezvládání stresu užívání návykových látek, alkoholismus a jiné závislosti. Všechny tyto vlastnosti mají spojitost s násilím mezi partnery.

Podstatná část veřejnosti považuje násilí čistě jako soukromou záležitost rodiny. Lidé z okolí se z různých důvodů a obav nechtějí vměšovat do problémů odehrávajících se za zavřenými dveřmi sousedů, známých apod. To zapříčiňuje stav, kdy oběť týrání trpí nedůvěrou a strachem někomu se svěřit, s pocitem, že pokud se o situaci někomu zmíní, popř. pokusí se vyhledat pomoc, nebude jí důvěřováno a nedočká se podpory.

Zkoumáním domácího násilí se odborníci zabývají přibližně od počátku šedesátých let, kdy se zaměřili především na hledání příčin zneužívání a týrání dětí. První koncepty popisovaly násilí v rámci rodiny a týrání blízkých osob z pozice psychopatologie a tudíž docházeli k názoru, „že násilí je důsledkem chování psychopatologických jedinců.“² Násilí v rodině je zkoumáno z pohledu tří hlavních obecných teoretických modelů.

1.3.1 Psychiatrický model

Klade za příčinu vzniku a rozvoje násilí osobnostní charakteristiku útočníka. Některé přístupy zdůrazňují i osobnostní charakteristiku oběti. „Psychiatrický model operuje s pojmy jako rozvrat osobnosti, rozvrat charakteru, různé psychické poruchy,

¹ SVRŠEK, Jiří. *Násilí v rodině*. Příloha časopisu Natura. 1997. Dostupný z WWW: <http://natura.baf.cz/natura/1997/2/9702-7.html>

² BEDNÁŘOVÁ, Zdena *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, 2009. ISBN 978-80-254-5422-0

závislost na alkoholu či drogách a další intraindividuální procesy, které jsou pokládány za hlavní původce vzniku násilí.“¹

1.3.2 Sociálně psychologický model

„Sociálně psychologický model je založen na východisku, že příčiny násilí v rodině je možno nejlépe zkoumat prostřednictvím pečlivé analýzy externích environmentálních faktorů, které mají vliv na rodinu jako celek, na její organizační strukturu a na každodenní interakce mezi členy rodiny jakožto prekursorů aktů násilí.“² Zde jsou hlavním předmětem zájmu zákonitosti mezigeneračního přenosu vzorců násilného chování. Jsou zde zkoumány především oblasti, jako je struktura rodiny, učení v rodině a stresové faktory.

1.3.3 Sociokulturní model

Předmětem zkoumání tohoto modelu je působení sociálně kulturních jevů a pojmů jako je nerovnost, kulturní normy, patriarchální řád a postoje společnosti k uspořádání rodinných vztahů.

Lze tudíž učinit shrnutí, že ani jednu z forem domácího násilí není jednoduché identifikovat, neexistuje žádný „klíč“ podle něž by bylo možné konkrétní situaci takto charakterizovat. Existují ale společné znaky, jimiž se jednotlivé skutky podobají, a jejich prezence ukazuje na skutečnost, že v dané kauze se skutečně jedná o domácí násilí. Teorie příčin vzniku domácího násilí pracují s třemi aspekty, které jsou nejpravděpodobnějšími původci tohoto jevu. Bezpochyby zde hrají hlavní úlohu společenské a rodinné podmínky, jakož i osobnostní a psychická stránka agresora.

¹ PIKÁLKOVÁ, Simona. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině: domácí násilí, stalking, predikce násilí*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. Sociologické studie/Sociological Studies 04:02. Dostupné z WWW: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/200_04-2%20opr%20zformatovany%20text%204%20pro%20tisk.pdf

² PIKÁLKOVÁ, Simona. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině: domácí násilí, stalking, predikce násilí*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. Sociologické studie/Sociological Studies 04:02. Dostupné z WWW: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/200_04-2%20opr%20zformatovany%20text%204%20pro%20tisk.pdf

2 OSOBNOST OBĚTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ

„Osobnost představuje individuální soubor duševních a tělesných vlastností člověka, které se utvářejí v průběhu vývoje a projevují se v sociálních vztazích.“¹

Prožívané násilí ovlivňuje oběti v mnoha oblastech života. Kromě zdravotních potíží byl prokázán i vliv násilí na výkonnost v zaměstnání, což také ohrožuje ekonomickou situaci týraných osob, čímž se snižuje jejich sociální status. Oběti se velmi často ztotožňují s pachatelem, přejímají názor, že důvodem pravidelné nespokojenosti násilného partnera je jejich nepatřičné chování, neschopnost či hysterie. Změny v prožívání a sebehodnocení jsou následkem dlouhotrvajícího vztahu s násilnickou osobou. Tím dávají násilníkovi najevo, že si terorizování vlastně zaslouží. Již bylo uvedeno, že při tomto jevu stojí na jedné straně bezvýhradná moc, a na straně druhé absolutní bezmoc. Jeden z partnerů má tedy ve vztahu pomyslné právo o všem rozhodovat, zatímco ten druhý se pouze přizpůsobuje. „Při domácím násilí nejde o jednorázový trest, ale o opakující se násilí, pro které je charakteristický vysoký stupeň hrubosti, surovosti a bezohlednosti.“² „Dominujícím psychologickým znakem týrání je uplatňování moci a kontroly nad obětí právě cestou používání fyzického, psychického, sexuálního nebo ekonomického útlaku.“³ Tlak, který vyvíjí agresor na své oběti je místy až neúnosný. Pachatelé své oběti omezují v jejich základních právech, různými způsoby je trýzní a pronásledují. K útokům dochází nejčastěji mezi muži a ženami ve všech formách partnerských vztahů. Právě intimní vztahy jsou nanejvýš „ideálním podhoubím“ pro vznik agrese díky dokonalé znalosti druhé osoby, jejich reakcí, slabých stránek a citlivých míst. U týraných osob se projevují tři nejčastější příznaky, a to symptomy posttraumatické stresové poruchy⁴, naučenou bezmocnost a sebezničující reakce.

¹ PRAŠKO, Ján. *Poruchy osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-737-X

² ČÍRTKOVÁ Ludmila. *Domácí násilí: fakta a paradoxy*. SP: Sociální práce/Sociální práca, 2006, č. 2, s. 62

³ ONDREJKOVIČ, P., BREZÁK, J., LUBELCOVÁ, G., POLÁKOVÁ, E. *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo slovenskej akadémie vied. 2001, s. 86

⁴ Posttraumatická stresová porucha (posttraumatický stresový syndrom) je reakce na závažný stres nebo traumatickou událost. Duševní porucha, která vzniká po náhlých, život či osobní celistvost ohrožujících událostech, kdy postižený člověk opakovaně prožívá událost v představách, myšlenkách a vyhýbá se místům a situacím, ve kterých k události došlo. Je to stav, kdy u jedince selhává schopnost začlenění traumatického zážitku mezi ostatní každodenní zkušenosti. Projevuje se poruchami spánku, soustředění nebo úlekovými reakcemi, ale také depresí, stavy úzkosti, agorafobií, depersonalizací nebo různými závislostmi. K jejímu vzniku dochází následkem situací ohrožujících postiženého nebo jeho blízké (požár, těžký úraz, autonehoda, týrání, znásilnění) nebo v důsledku změn v mezilidských vztazích a sociálních rolích (ztráta zaměstnání, nevěra partnera, rozvod). Může se vyskytnout v akutní (krátkodobá reakce na stres) nebo chronické formě.

Psychické následky a projevy vyskytující se u obětí domácího násilí:

- nízké sebevědomí a sebeúcta
- deprese
- pocity úzkosti
- nesoustředěnost
- rychlé střídání nálad
- poruchy spánku
- poruchy příjmu potravy
- pocity odpovědnosti za násilí, pocit viny, popírání strachu a hněvu, který cítí
- pocity studu (oběti se dlouhou dobu snaží situaci zvládat samy, vytěsnit násilí, přizpůsobit se, udělat vše pro to, aby k násilí nedocházelo)
- symptomy posttraumatické stresové poruchy
- pocity bezmoci
- sebevražedné myšlenky
- potíže s alkoholem
- věří v mýty o domácím násilí, oběti jsou přesvědčeny, že selhaly, že násilí vyprovokovaly

Obětí agrese se mohou stát všichni členové domácnosti, ať už se jedná o ženy, muže, děti, seniory nebo osoby zdravotně postižené. Pokud se týká domácího násilí v partnerských vztazích, jsou nejčastějšími oběťmi ženy, téměř v 95 % případů.

2.1 Domácí násilí páchané na ženách

„Násilí na ženách je projevem historicky nerovných vztahů mezi muži a ženami, které vedly k dominanci mužů nad ženami, k diskriminaci žen a bránily jejich plnému rozvoji.“¹

¹ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava. *Cesta z násilí: doporučení pro zakládání a provozování azylových domů pro ženy, oběti domácího násilí*. 1. vyd. Praha: Rosa, 2008.

Jelikož nejčastějším terčem domácího násilí se stávají ženy, je pochopitelné, že tato oblast probudila široký zájem odborníků o danou problematiku. Mnoho žen v průběhu partnerského vztahu prochází těžkými obdobími svého života. Domácí násilí nelze chápat jen jako osobní neštěstí ženy, ale jako celospolečenský problém, který vychází ze struktury společnosti i z jejich tradic. Oběti týrání se za určitých okolností může stát každá žena. Oběť se chová pro své okolí často nepochopitelným způsobem. Své útrapy zapírá či bagatelizuje, agresora omlouvá, obviňuje sama sebe. Týraná žena trpí pocity viny za svůj osud. Stydí se přiznat, že má ve vztahu problémy, často dokáže až mistrně maskovat různá zranění tak, že ani její nejbližší okolí nepozná, co se s ní děje. Bojí se, že jí nikdo neuvěří. Ženy často chápou vztah jako investici, které by se neměly vzdát, jakýkoliv problém chápou jako svoje selhání, svoji neschopnost udržet harmonii v rodině. Jedná se ale o přirozenou reakci, nevyhnutelnou odezvu lidského organismu a lidské psychiky vystavené nepřetržitému trápení. Ztráta veškerého sebevědomí, běžných měřítek hodnot a životních perspektiv vede k apatii a sebedestruktivním tendencím¹. Týrané ženy vesměs nejsou schopné normálních reakcí, jsou až nápadně vstřícné a ochotné každému vyhovět.

2.1.1 Syndrom týrané ženy

Pro popis psychického stavu a důsledků násilí na prožívání oběti se vžil termín „Syndrom týrané ženy“. Tento pojem byl zformulován americkou psycholožkou Lenore Walkerovou² s cílem pojmenovat širokou škálu psychických symptomů a vzorců chování, které jsou důsledkem přítomnosti dlouhodobého partnerského násilí. Na základě rozvoje charakteristických fyzických, psychických a sociálních symptomů, jimiž jsou deprese, nízké sebevědomí či izolace je syndrom týrané ženy v odborné literatuře definován jako soubor specifických charakteristik důsledků zneužívání, které vedou ke snížené schopnosti ženy efektivně reagovat na prožívané násilí. Syndrom týrané ženy bývá také částí odborné

¹ Sociálně patologické chování a abnormální prožívání vedoucí k sebepoškozování.

² Lenore Walkerová je psycholožka, právní teoretička a ředitelka „Institutu pro domácí násilí“ v USA. Je vedoucím exponentem teorie „Syndromu týrané ženy“. Ve své knize „Zneužívaná žena (Battered Woman)“ popisuje, že žena může být týrána i bez přítomnosti fyzického násilí, a že historika ženy musí být akceptována tehdy, „když má pocit, že byla fyzicky nebo psychicky zneužita svým mužem“. V roce 1982 se Lenore Walkerové poprvé podařilo prosadit tuto teorii v soudní praxi. V kauze Peggy Sue Saizové, která zastřelila svého manžela poté, co po pohlavním styku usnul. Následně zpřeházela věci v domě tak, aby vše vypadalo jako loupežná vražda a zbytek noci strávila se sestrou tancováním na diskotéce, přestože měla v době vraždy mimomanželský poměr, již několik měsíců před vraždou z manželova účtu životního pojištění tajně vybrala tisíce dolarů, a přestože den před vraždou byla trénovat střelbu na cíl, Lenore Walkerová ji úspěšně hájila tím, že její chování bylo nerozporné se syndromem týrané ženy.

obce označován za podkategorii medicínsky uznávané posttraumatické stresové poruchy, která se rozvíjí po citově nelehké, šokující události, která svou vahou přesahuje běžné prožitky člověka.

Stádia rozvoje syndromu týrané ženy:

- „popření – oběť domácího násilí odmítá přiznat, že ve vztahu existuje násilí, pojmenovává jednotlivé násilné incidenty jako náhody, snaží se omlouvat partnerovo chování a doufá, že se nebude opakovat
- vina – v této fázi již oběť vnímá, že ve vztahu existuje nějaký problém, ale odpovědnost za něj připisuje sobě sama, myslí si, že si násilí zasloužila, protože nedokáže plnit partnerovo očekávání
- získání nadhledu – oběť již nepřebírá odpovědnost za násilí, ke kterému ve vztahu dochází, a začíná si uvědomovat, že násilí do partnerského vztahu nepatří, že si takové zacházení nezaslouží, stále však chce udržet manželství a domnívá se, že společně mohou situaci vyřešit
- odpovědnost – pokud partner není ochoten nebo schopen násilí zastavit, oběť se rozhoduje vztah ukončit a začít nový život“¹

Tyto ženy podle psychologů mají obdobně, jako násilní muži dvojitou tvář na veřejnosti se snaží tvářit optimisticky, ale ve skutečnosti žijí ve strachu a beznaději. V roli oběti domácího násilí nejsou pouze ženy bez vzdělání a zcela finančně závislé na partnerovi. Ale i ženy pracovně úspěšné, svébytné a sebevědomé. Přesto i zde platí, že se za svoji rodinnou situaci stydí a bojí se vyhledat odbornou pomoc.

Typický portrét týrané ženy:

- je materiálně závislá na svém partnerovi
- je podřízená, poslušná a vystrašená
- udržuje minimální nebo žádné sociální kontakty s ostatními lidmi
- často omlouvá partnerovo chování jeho náladou nebo nepříjemnostmi, které prožil v práci, či jako důsledek zážitků z dětství

¹ VARGOVÁ, Branislava, POKORNÁ Dana, TOUFAROVÁ Marie. *Partnerské násilí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008. str. 41. ISBN 978-80-86131-76-4

- trpí pocitem vlastní bezmoci, beznaděje a bezcennosti
- má intenzivní pocit viny a je přesvědčená, že to co se jí přihodilo, si zaslouží
- rychle si zdůvodní, že je to poslední bití, které ji potkalo, bezmezně věří, že se partner zlepší
- stydí se vyprávět o svých zkušenostech a způsobech, jakými s ní partner zachází
- má snahu používat sex jako pokus o upevnění intimního vztahu se svým partnerem
- je silně emocionálně závislá na partnerovi – neumí si představit život bez něho, ale ani s ním

2.1.2 Stockholmský syndrom

V roce 1973 se dva muži dopustili loupeže v jedné bance ve Stockholmu. Přestože jim loupež nevyšla, drželi 130 hodin rukojmí a vyjednávali s policií. Po jejich propuštění byl syndrom odborníky u několika rukojmí identifikován, jelikož považovali únosce za své ochránce a policisty za nepřátele.

Stockholmský syndrom je tedy identifikace s pachatelem a může se rozvinout u každé osoby, tudíž i u oběti domácího násilí, pokud jsou splněny čtyři podmínky, a to když „život osoby je v ohrožení, osoba nemůže uniknout či utéci, oběť je izolována a odříznuta od vnějšího světa, pachatel alespoň přechodně projevuje svou náklonnost a vlídnou tvář.“¹

Stockholmský syndrom je stav, kdy se oběť chová ve prospěch pachatele. V takové chvíli dochází ke zlomení a podřízení vůle oběti, nelze hovořit o dobrovolném rozhodnutí oběti, ale spíš o přímém následku prožitého násilí.

Vzniká „specifická pozitivní emoční i afektivní vazba a závislost oběti (např. rukojmí) na pachateli (např. únosci) vyskytující se též ve vztazích některých vězňů a jejich vyšetřovatelů.“²

¹ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava. *Cesta z násilí: doporučení pro zakládání a provozování azylových domů pro ženy, oběti domácího násilí*. 1. vyd. Praha: Rosa, 2008.

² Dostupné z WWW: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/stockholmsky-syndrom>

2.2 Domácí násilí páchané na mužích

Ve společnosti převažuje názor, že oběťmi domácího násilí jsou výhradně ženy. S ohledem na statistické údaje o věznicích odsouzených za násilnou trestnou činnost, muži mnohonásobně převažují ženskou vězeňskou populaci. Ještě počátkem druhé poloviny minulého století bylo ve vyspělých zemích násilné chování mužů vůči „něžnému pohlaví“ sice odsuzováno, ale přesto v tichosti tolerováno. Představa muže týraného partnerkou byla v té době víceméně za hranicí fantazie.

Při studiu domácího násilí páchaného na mužích, není možná pouhá záměna pohlaví mezi pachatelem a obětí. I po letech usilování o rovnoprávné postavení žen ve společnosti a dosažení stejných šancí v životě jako mají muži, žena pořád platí za „slabší pohlaví“ a je tedy přirozené, že jsou frekventovanějšími terči útoků mužských agresorů. Mnohé instituce a charitativní organizace se snaží poskytovat týraným ženám a dětem účinnou pomoc. Co když je ale obětí domácího násilí muž? Najde vůbec někde zastání a pomoc?

Zřídka kdo považuje muže za oběti, i když ve skutečnosti k jejich viktimizaci domácím násilím také dochází. Muži si vlastní situaci vesměs neuvědomují a ani nevyužívají či využívají minimálně možnosti policejní ochrany a aplikace opatření k řešení domácího násilí, ať už v podobě přivolání pomoci k akutnímu incidentu anebo v podobě podání trestního oznámení. Přitom domácí násilí páchané na mužích není pouze okrajové téma, které se týká jen několika "slabošských chudáků", ačkoli taková předpojatost, pokud jde o mužské oběti, ve společnosti panuje. Majorita týraných mužů se za své problémy stydí a nesnaží se je ohlásit, kvůli pocitu, že jejich verzi nikdo neuvěří. Obecně se o násilí na mužích příliš nemluví, i když se týká celé řady mužů.

Domácí násilí na mužích samozřejmě neprobíhá jen formou fyzickou, ženy dokážou své partnery týrat mnohem rafinovaněji. Ženy používají více psychickou formu týrání a útlu. Přibližně každý pátý muž potvrzuje, že má žárlivou partnerku, která mu znemožňuje kontakt s dalšími lidmi, kontroluje poštu, telefonáty nebo e-maily. Omezuje ho ve styku s přáteli, známými nebo příbuznými. Každý dvacátý muž pak zažívá zastrasování, urážky či ponížení. Důsledná sociální kontrola ze strany partnerky zvyšuje pravděpodobnost fyzických útoků. Žena, která muže přísně sleduje, ho zpravidla dříve nebo později začne také fyzicky napadat. Velmi častou a zároveň velmi lstivou metodou

týrání je manipulace a ovlivňování názorů vlastních dětí. Je to snaha o narušení vztahu dětí k jednomu z rodičů. Ženy se nezřídka uchylují i k zesměšňování a opakovanému podráždění autority a sebevědomí mužů, k ponižování a psychickému vydírání, jehož cílem je sociální izolace muže. Muži mnohdy šikanu trpí jen z lásky k ženě nebo dětem, o které nechtějí přijít. Násilím a týráním jsou více ohroženi starší muži a muži v nesourodých párech, kdy je muž výrazně starší než jeho partnerka. Ale psychický teror žen může mít celou řadu podob a může být namířen proti jakémukoli muži. Zlomovým bodem bývá okamžik, kdy žena poprvé použije vůči muži fyzické násilí. Teprve tehdy se muži rozhodnou k nějakému řešení a situaci se odváží ohlásit, bohužel k tomuto často dochází až po mnohaletém snášení psychického teroru.

Proč ženy muže nejčastěji bijí? Podle psycholožky Ludmily Čírtkové, pět až patnáct procent agresivních žen vysvětluje násilí sebeobranou, ale padesát procent svým vztekem anebo touhou panovat a tlačit partnera do kouta. Ludmila Čírtková uvádí dvě typologie domácího násilí na mužích. Násilí, kdy se při střetu žena prosazuje psychickým násilím, odepíráním komunikace, očeňováním partnera. Přítomno je občasné „malé“ fyzické násilí z její strany. Tím si vybuduje dominantní postavení ve vztahu. V dlouhodobé perspektivě se startéry konfliktů stávají maličkosti. A femininní domácí násilí, kdy existuje vztahová asymetrie, ale bez fyzického násilí. Partner je dominantní ženou zatlačován do extrémně podřízené pozice.¹

2.2.1 Role mužů v domácím násilí

Jen s opatrností lze vyvozovat závěry o mužských obětech domácího násilí, jelikož někdy, při analýze případů domácího násilí, vystupuje najevo skutečnost, která narušuje tradiční představu o domácím násilí, kdy jeden z účastníků je obětí a druhý násilníkem. Muži nejsou vždy zcela jasnými oběťmi domácího násilí nebo nemusí být v postavení skutečné oběti, respektive osoby ohrožené domácím násilím. Mohou se totiž jen účastnit na vzájemném násilí mezi partnery, respektive vzájemném bití, anebo mohou být dokonce násilnými osobami a z různých důvodů se prezentují jako oběti domácího násilí.²

¹ Dostupné z WWW: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/45041/cim-dal-vic-muzu-je-bit-a-ponizovano-zenami-predevsim-mezi-mladymi-pary.html>

² ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2

Muži, kteří se stanou skutečnými oběťmi domácího násilí, potřebují zejména pochopení a oporu. Nezbytností je velice citlivý a vstřícný přístup, jelikož dotyční zažívají těžké emoční ztráty a nejednou také psychické trauma. Současně bývá narušena kvalita jejich otcovství, dojde-li k zamezení kontaktu s dětmi. Málokdo z nich vyhledá pomoc odborníků kvůli strachu z pohrdání jimi a ztráty společenské prestiže. Naděje, že situaci zvládnou sami je zanedbatelná. V důsledku domácího násilí muži zažívají zobecněný strach z násilí jako takového, strach ze ztráty domova resp. bydlení, negativní emoce (hněv, vztek a zlost, snížená sebeúcta, sebevědomí a sebehodnota), bezmocnost (strach ze změn, problémy v realizaci otcovské role), dopady na další vztahy (partnerské či přátelské).¹

Nyní se nabízí otázka, proč tito muži jednoduše svou agresivní partnerku neopustí? Důvodů lze nalézt mnoho, např. protože nemají dostatek financí, milují partnerku a věří, že se vztah nějakým způsobem změní, cítí povinnost vůči rodině a dětem, nechtějí přijít o kontakt s dětmi, obávají se pomsty partnerky, stydí se za to, co se v jejich domácnosti děje, obviňují sami sebe, myslí si, že si za to mohou sami.

2.2.2 Rozdíl mezi ohroženou osobou a osobou vydávající se za oběť

Skutečně ohrožená osoba má strach ze svého partnera, z násilí, není si zcela jistá nebo neví, proč se situace vyvíjí tímto směrem, cítí empatii k partnerovi a soucítí s jeho současnými problémy a zážitky z dětství, pokusila se opustit svého partnera nebo se pokouší vztah nějak urovnat, minimalizuje závažnost zneužití, ale je schopna poskytnout informace v chronologickém pořadí, pokud je jí dán čas na rozmyšlenou, je v rozpacích ohledně domácího násilí a toho, že je obětí domácího násilí, cítí výčitky svědomí nebo pocit viny za to, že sáhla k represí, omlouvá svého partnera, myslí si, že je to její problém, protože mají problémy ve vztahu, obává se toho, jak situaci prožívají děti, cítí smysl pro povinnost a snaží se chránit zneužívajícího partnera.

Násilná osoba vydávající se za oběť nemá obavy ze svého partnera, nedává najevo bázeň, vystupuje sebevědomě, partner ji nedávno opustil nebo se ji chystá opustit, cítí malý nebo žádný soucit s partnerem a zaměřuje se výhradně na sebe, zaměřuje se na jeden konflikt, ale popis jiných událostí je nepřesný, sebevědomě tvrdí, že je obětí a neshledává žádnou vlastní chybu, cítí se poškozena a domnívá se, že je v právu, obviňuje svého

¹ ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2

partnera ze zneužívání, představuje ho jako osobu nepřiměřeně se chovající nebo nestálou, negativní zkušenosti a pocity dětí neakceptuje, má záporné postoje k partnerovi pronáší o něm nevhodné výroky.

2.2.3 Prevence násilí na mužích

„Prevence násilí na mužích by se měla obracet k bourání předsudků v širším sociálním kontextu konkrétně především k odtabuizování spojení mezi mužskou identitou a obětí.“¹

Muži, kteří se stávají obětí domácího násilí, zažívají tíživou situaci ve dvojitým smyslu. Jednak o nich panují nelichotivé legendy, které se vztahují k týraným ženám a působí zde předsudky, které souvisejí s genderovými stereotypy². Obojí se posléze stává překážkou bránící mužům vyhledat odbornou pomoc či se svěřit svým blízkým a přátelům.

Stereotypy, které se vztahují k násilí na mužích, se nepochybně příliš neliší od mýtů vztahujících se k ženám. Odchod od násilného partnera je velmi obtížný. V počátcích se oběť snaží nevhodné chování omlouvat a vysvětlovat nejrůznějšími důvody. Zejména protože nechce uvěřit tomu, že by člověk, kterého miluje, mohl vůči němu jakkoliv útočit. V pozdějších fázích kdy k násilí dochází pravidelněji, nastává dokonce sociální izolace a osobnostní rozklad. Je to výsledek násilného, manipulujícího a kontrolujícího jednání násilnické osoby.

Častým omylem je také domněnka, že silnější muž nemůže být napaden slabší ženou. Avšak ne vždy je muž silnější než jeho partnerka a zároveň stupeň agresivity nemá přímou souvislost s fyzickou stavbou těla. Lidé, kteří se stávají oběťmi domácího násilí, se snaží vyvíjet mnoho úsilí a strategií, aby ve vztahu vydrželi a vztah mohl dále fungovat.

¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha, Kroměříž: Triton, 2006. ISBN 80-7254-914-6

² Tradiční a často i diskriminační představy o typicky mužských a ženských vlastnostech a o rolích a pozicích mužů a žen ve společnosti.

2.3 Domácí násilí páchané na dětech

Opakované vystavování dítěte poměrům domácího násilí jej velice traumatizuje, podobně jako jiné formy týrání a zneužívání dítěte. Následky pobytu v takovém prostředí mohou mít na dítě dopad v oblasti chování a prožívání. Zásadním způsobem bývá zasažena především emocionalita dítěte. Jeho prožívání je značně deformované, nejednou dítě reaguje na opakovanou silně stresující až traumatizující situaci domácího násilí emoční inhibicí, tj. útlum schopnosti prožívat a přiměřeně emočně odpovídat na podněty, v důsledku čehož vzniká emoční prázdnota. Jindy se u dítěte projeví nadměrná emoční excitace, tj. zesílení prožitku, nárůst úzkosti a potřeby zvýšeně kontrolovat okolí, přecitlivělost na podněty, emoční labilita. Podobně mohou být podstatným způsobem zasaženy i interpersonální vztahy¹ a schopnost dítěte ve vztazích zdravě fungovat.

Domácí násilí na dětech se vyskytuje ve třech podobách. Jsou jimi syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte, situace, kdy jsou děti v roli svědků rodičovského či partnerského násilí a v podobě agresivního chování dětí.

2.3.1 Syndrom CAN

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (anglicky „Child Abuse and Neglect“), je definován jako „jakékoli nenáhodné jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, které je v dané společnosti odmítané a nepřijatelné, které poškozuje tělesný, duševní i společenský vývoj dítěte, popř. způsobuje jeho smrt.“²

Z hlediska charakteru strádání rozlišujeme čtyři základní varianty syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, a to týrání fyzické, psychické, sexuální zneužívání a zanedbávání. Problematika syndromu CAN, jeho základních forem i forem specifických (systémové týrání, sekundární viktimizace³ apod.), je oblastí velmi širokou. Je možné hovořit o účincích takového jednání na dítě, o typologii pachatele i oběti,

¹ Osobní vztah jednoho člověka k druhému, případně i k více lidem, též mezilidský, meziosobní vztah.

² VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0

³ Druhotné zraňování a vystavování dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu vyšetřování pro syndrom CAN, dítě jako oběť trestného činu se stává ještě obětí vyšetřování. Sekundární viktimizace vzniká v důsledku reakce okolí, nepřijemných výsledků či vyšetření, pomluv atd., silná bývá zejména u znásilnění.

o tzv. transgeneračním přenosu¹, o prevenci tohoto sociálně patologického jevu či o výskytu násilí na dítěti jak v zahraničí, tak v České republice, což je oblast označovaná za značně diskutabilní z důvodu nelehkého zachycování případů násilí na dětech.

„Způsoby vzniku CAN jsou jednak akce, útoky, násilí v jakékoliv formě, nejrůznější manipulace s dítětem, jeho uvádění do nezvyklých situací, a pak ne-akce, zanedbávání, izolace, nepečování, nesprávná a nedostatečná výživa, nedostatek zdravotní a výchovné péče, nedostatek bydlení atd.“²

Týráním je, ve smyslu trestního zákona, zlé nebo trvalé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které postižená osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří. Skutečnost, že např. nemluvně pociťuje jednání pachatele jako těžké příkoří, lze vyvodit např. z jeho nářku a úlekových reakcí. Trvalost pachatelova konání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání, není nutné, aby šlo o jednání soustavné ani, aby vznikly následky na zdraví.

V praxi se nejčastěji vyskytuje týrání fyzické, spojené prakticky vždy s týráním psychickým, přinejmenším ve smyslu obav z dalšího týrání. Není však vyloučeno ani samostatné týrání psychické, např. zavírání do temné místnosti, deptání dítěte výhrůžkami, nadávkami, vzbuzováním strachu, výsměchem apod.

Fyzické týrání:

- nepřiměřené bití rukou (např. facky, pohlavky), bití různými nástroji (obvykle snadno dosažitelnými v domácnosti (vařečka, vodítko na psa, ramínko, hadice, kabel)
- kopání do dítěte, údery pěstí (riziko poranění vnitřních orgánů), způsobení bodných, řezných a sečných ran různými nástroji (nožem, nůžkami, jehlou)
- poranění střelnou zbraní
- vytrhávání vlasů, nepřiměřené tahání za ušní boltce, kousání dítěte

¹ Přenos (transfer) určitého jevu z jedné generace na druhou, např. týrání, rodinných traumat.

² DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH Zdeněk, MATĚJČEK Zdeněk. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Garda, 1995. ISBN 80-7169-192-5

- způsobování popálenin (přiložením cigarety na kůži dítěte, popáleniny od kamen, kulmy, grilu), drobných popálenin vzniklých třením (je-li dítě např. vlečeno po koberci), popálenin úst od horké potravy, která byla dítěti násilím vpravena do úst, popálenin od vroucí vody (opařeniny)
- odmrštění, odhození dítěte, kdy často dochází k nárazu dítěte o stěnu nebo podlahu, smýkání dítětem ze schodů, proti stěně, nábytku apod., sražení dítěte na zem
- přinucení dítěte stát nebo sedět v nepohodlné pozici nebo na místě, které v něm vyvolává strach (ve sklepě apod.)
- svazování a připoutávání dítěte (stopy od provazu či kabelu bývají patrné především na zápěstí a v okolí kotníků)
- škrcení (zůstávají stopy po provazu na krku, tzv. strangulační rýha), dušení, silné třesení, zejména u malých dětí
- odpírání spánku nebo potravy za trest
- uvádění dítěte do situací, kdy je nuceno za trest podstoupit nějaké fyzické utrpení
- otravy jedy a chemikáliemi
- podávání alkoholu a drog

Citovým týráním je chování dospělé osoby, které má negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování, dítě je neustále pod tlakem kritiky, výhrůžek, nesplnitelných nároků (na školní prospěch, na pomoc s péčí o sourozence a domácnost)

Sexuálním zneužíváním je nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování, zahrnuje pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče nebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá (rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník, cizí osoba).

Formy sexuálního zneužívání:

1. Exhibicionismus – jedná se o bezkontaktní formu sexuálního zneužití. Porucha sexuální preference, potřeba ukazovat svůj genitál na veřejnosti. Většinou jde o cizí muže, kteří se objevují např. v parku a odhalují se před dětmi.
2. Harassment (harašení) – jedná se o rozporuplnou formu obtěžování. Harašení je obecně vymezováno jako znepokojování, zneklidňování. Dospělý zneklidňuje dítě například slovními výpady, poplácávání po zadku, tisknutím k sobě apod. Veškeré toto chování dospělého má sexuální podtext, i když dospělý tento motiv popírá.
3. Obtěžování – spadá do dotykové kategorie. Jedná se o sexuální útok, při kterém je dítě dospělým obtěžováno, líbáno, osaháváno na erotogenních zónách (prsa, hýždě, genitálie), je doprovázeno slovním obtěžováním (vulgárními slovy a gesty)
4. Sexuální útok – sexuální dotyková forma kontaktu dospělého s dítětem, kdy se dospělý snaží, za užití síly a často při obraně oběti dotýkat erotogenních zón dětského těla. Mazlí se s ním a poškozují ho tím, že do něj vniká např. prstem, jazykem nebo předměty. Nutí dítě k tomu samému a žádá po dítěti, aby se dotýkalo jeho genitálií. Může se pokusit i o intrafemurální koitus¹.
5. Znásilnění – jedná se o sexuální zneužívání a označuje vynucené vniknutí do vagíny, konečníku nebo úst dítěte penisem.²

Syndrom přizpůsobení sexuálnímu zneužívání v pěti stádiích:

1. Utajování – žádné dítě není připraveno na možnost obtěžování, navíc je na obtěžující osobě závislé. Ten kdo zneužívá dítě, jej taky psychicky zpracovává a ovlivňuje, např. “jestli to někomu řekneš, nebudu tě mít rád“, “toto je naše malé tajemství, nikdo by tomu nerozuměl, nesmíš to říct mamince“.
2. Bezmocnost – existuje daleko větší pravděpodobnost, že dítě bude zneužíváno člověkem, kterého zná než osobou cizí. Bezmocnost se zvětšuje, je-li dítě svěřeno pachateli do péče.

¹ Intrafemurální koitus – styk mezi stehna.

² DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH Zdeněk, MATĚJČEK Zdeněk. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Garda, 1995. str. 74. ISBN 80-7169-192-5

3. Svedení a přizpůsobení – sexuální zneužívání není jednorázovou záležitostí, většinou se pravidelně opakuje. Jedinou možností, pro dítě v této situaci je přijmout ji a podřídit se jí. Vzniká tedy konflikt, který dítě těžko zvládá. Důsledkem je patologická závislost¹, sebetrestání, selektivní narušení reality, narušení osobnosti. Dítě, které se setkává s bezmocí, touží dosáhnout pocitu moci a kontroly. Zpracovává tuto bolestnou situaci tak, že samo sebe viní z vyprovokování této situace, a tím se snaží být poslušné, snaží se získat lásku a přijetí. Dochází k rozštěpení morálních hodnot. U mnoha obětí se za fasádou vzteku, vyrovnávání s frustrací a předstírání pokusů o důvěru projeví vzorec zneužívání vůči vlastním potomkům. Mužská sexuální oběť obrací častěji svůj vztek navenek do agresivního a antisociálního chování.
4. Opožděné, konfliktní a nespravedlivé odhalení – oběť si tajemství uchovává pro sebe a opožděně je ohlásí, což působí nevěrohodně. Útočník je nevinný, dokud mu není prokázána vina a dítě je v těžké situaci, kdy stojí proti dospělému.
5. Odvolání výpovědi – vše co dítě řekne o sexuálním zneužití, vezme ve většině případů zpět. Z počátečního impulzivního vzteku zůstává ambivalence² viny a mučivého závazku chránit rodinu. Má strach ze zavržení rodičů, z opožděných výslechů, z rozbití rodiny, následuje připuštění, že si historku dítě vymyslelo, a to vše potvrzuje představu, že se čin nedá ověřit.³

Zanedbáváním je jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu ve vývoji dítěte a nebo dítě ohrožuje.

Těžkým zanedbáním je např. zanedbání povinnosti vyživovat dítě nebo uvádění dětí do situací, kdy je ohroženo jejich zdraví či dokonce život.

Všeobecným zanedbáním je zanedbávání přísunu odpovídajícího jídla, ošacení, lékařské péče, způsobení izolace od okolního světa. Náleží zde také nechávání malých dětí bez dozoru, netečnost k tomu, co dělají mimo školu (opomíjení nebezpečí nehod, poranění, kriminality, užívání drog, gamblerství).

¹ Nekontrolované nutkání opakovat své chování bez ohledu na jeho dlouhodobé důsledky.

² Zvláštní duševní stav, kdy člověk má současně zcela protichůdné pocity, např. sympatie a antipatie nebo lásky a nenávisli zároveň.

³ DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH Zdeněk, MATĚJČEK Zdeněk. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Garda, 1995. str. 74. ISBN 80-7169-192-5

Mezi ukazatele zanedbávání patří náznaky, kdy má dítě nedostatek patřičné lékařské a stomatologické péče, bývá unavené nebo ospalé, špinavé, má nedostatečnou osobní hygienu, oblečení neodpovídající počasí. Může být depresivní, uzavřené, apatické. Může vykazovat asociální, destruktivní chování, trpět poruchami řeči, jídla, mít různé neurotické návyky (kousání nehtů, trhání vlasů, pohupování se). Dále pak nedostatečný dohled nad dítětem (opakované pády ze schodů, polykání škodlivých látek, dítě se musí starat o jiné dítě), je ponecháváno samo doma, v autě, na ulici. Skutečnost, že v domácnosti jsou zdravotně závadné podmínky (lidské, zvířecí exkrementy, odpadky), nedostatečné vytápění, nebezpečí ohně, místo pro spaní je chladné, špinavé, nebo jinak neodpovídající, nutriční hodnota jídla je nedostatečná, případně jídlo není vůbec připravováno, dětské večeře jsou chudé.¹

2.3.2 Dítě v roli svědků domácího násilí

Domácí násilí bývá označováno jako skrytá forma násilí, tzv. za zavřenými dveřmi, ale odehrává se v domácnostech, kde vyrůstají i děti. Tyto děti vidí i slyší, jak mezi osobami, které mají rády, dochází k násilí, jak na sebe křičí, uráží se a vyhrožují. Děti si v průběhu socializace osvojují určité postoje a způsoby chování, tzv. nápodobou. Pokud jsou přítomni násilí v rodině, přebírají si tento model a aplikují ho i ve svých vztazích k sourozencům, vrstevníkům, partnerům i k vlastním dětem.

Tyto děti prožívají emocionální trauma, pocity strachu, viny a ztráty. Stávají se svědky odmítání, nestálostí, protikladného chování a především násilí. V pozdějším věku reagují na realitu zcela jinak než děti vyrůstající v harmonických rodinách. Děti, které se stávají svědky domácího násilí, trpí srovnatelně jako děti, které byly samy týrány. Na prožívané trauma děti reagují celou škálou projevů. Konkrétní podoba ničivých důsledků je dána kombinací celé řady faktorů. Reakcí na rodinnou násilnou situaci je u dítěte zvýšená agresivita vůči svým vrstevníkům, dospělým, ke zvířatům i k věcem. Od rodičů se učí nepřijímat za své odpovědné chování a ze svých neúspěchů a chyb obviňovat své okolí.

¹ DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH Zdeněk, MATĚJČEK Zdeněk. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Garda, 1995. ISBN 80-7169-192-5

Projevy dětí, které opakovaně přihlížely či slyšely týrání a ponižování lze rozdělit na tyto části:

- psychické projevy – pocity viny, úzkosti, bezmoci, poruchy koncentrace, které mohou vést ke zhoršení prospěchu ve škole, pronikavé pocity ztráty, vzteku, smutku, zmatku, deprese, nízké sebevědomí, suicidální tendence¹ a sebeobviňování, děti mohou na prožité trauma reagovat regresí, tj. návratem do předchozích již překonaných vývojových období, příznakem této reakce bývá často noční pomočování, enkopréza², žvatlání, pasivita a nadměrná přizpůsobivost, žádné projevy dětské zvědavosti, dobrovolná izolace, noční můry a děsivé sny
- psychosomatické projevy – nespavost, zimomřivost, bolesti břicha a hlavy, zvýšená nemocnost bez nalezení specifických příčin
- projevy v chování – poruchy přizpůsobení, projevy verbální a fyzické agrese vůči svým vrstevníkům, útky z domova, porušování pravidel a nerespektování hranic³

2.4 Domácí násilí páchané na seniorech

Lidstvo všeobecně stárne. Vlivem lepší zdravotní péče, sociálních podmínek a životního stylu se život člověka prodlužuje a roste podíl starých lidí v populaci. Procentuální podíl růstu starých lidí ve společnosti bude mít dopad na všechny sektory společnosti. Ve světě je otázka seniorů sledována od 80. let. Středem zájmu je také násilí páchané na lidech starších 65 let, které zahrnuje násilí fyzické, psychické a majetkové nebo finanční vykořisťování a v neposlední řadě i týrání v podobě neuspokojování nebo odpírání některých potřeb a požadavků.

Jako obecně v případech násilí v rodině je často podceňována míra tohoto problému spojená s neochotou identifikovat viníky nejčastěji z důvodu strachu, studu, vlastního pocitu viny a fyzické závislosti. Což poskytuje násilníkům volné pole působnosti. Násilí na seniorech nemůžeme chápat jen jako násilí ze strany rodiny, ale i jako problematiku

¹ Sebevražedné sklony.

² Neschopnost dítěte zadržet stolici, mimovolní vyprazdňování stolice ve věku, kdy to už není přirozené.

³ VAVROŇOVÁ, Marie. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 2.dopl. vyd. Praha: Rosa, 2008

nadrámcovou, je registrováno i násilí na seniorech ze strany cizích pachatelů. Především anonymita velkých měst, ztráta osobních vztahů a převaha ekonomických zájmů je v tuto chvíli jakousi živnou půdou pro vznik situací, které vedou k domácímu násilí na seniorech.

Otázka seniorů je však mnohem složitější. K jejímu hlubšímu porozumění je třeba poukázat na řadu aspektů vyplývajících z psychického stavu, zdravotního stavu a životního stylu starších lidí. Vlivem stáří dochází ke změnám fungování paměti, k projevům nejrůznějších onemocnění i duševního charakteru, které mají své specifické projevy doprovázené zvýšenou nedůvěrou, emoční nevyrovnaností, zvýšenou úzkostí a sníženou sebedůvěrou. Všechny tyto poměrně běžné změny mají velký vliv na chování a rozhodnutí staršího člověka a tím bezesporu velký význam ve vztahu k právu.

Oběť, která sdílí společnou domácnost se členy rodiny, nemusí vždy rozpoznat, že se jedná o agresory se sklony k domácímu násilí. V době kdy dojde ze strany člena rodiny k domácímu násilí je senior touto situací zaskočen a není schopen adekvátně reagovat. Pro okolí je nepochopitelné, proč se seniorské oběti domácího násilí nebrání, neodejdou či proč s pomocí např. sousedů nepodají trestní oznámení.

Rizikové faktory špatného zacházení se seniory se týkají nejenom oběti ale i původce. Jedná se o tzv. „kriminogenní proměnné“¹. Právě tyto proměnné by měly působit jako varovný signál pro lékaře a ostatní, kteří mohou přijít se seniory do styku:

- celkově špatný zdravotní stav
- poruchy poznávacích a komunikačních funkcí
- ztráta soběstačnosti
- sociální izolace
- soužití s agresorem a závislost na něm

„Faktory zvyšující pravděpodobnost, že se někdo dopustí špatného chování vůči závislé osobě:

- alkoholismus, drogová závislost
- psychopatologie, psychopatie

¹ Buriánek J., a kolektiv. Domácí násilí na mužích a seniorech

- nízký intelekt
- předchozí agresivní či asociální jednání
- přetížení a existenční problémy rodiny a pokles ochoty a možnosti jejich členů poskytnout kvalitní péči
- materiální, bytová závislost oběti na agresorovi
- nízká úroveň zájmu a ochrany před nežádoucím jednáním ze strany společnosti, včetně ochrany práv a důstojnosti klientů dlouhodobé ústavní péče
- diskriminační tendence ve společnosti
- syndrom vyhoření u ošetrovatelského personálu¹

Starý člověk si velmi obtížně zvyká na jakékoliv změny týkající se jeho osoby. Ve vyšším věku se zvyšuje riziko vzniku různých onemocnění. Demence, poruchy osobnosti a chování, poruchy nálad, fobické úzkostné poruchy, jako je strach z opouštění domova nebo strach z lidí, může to mít i za následek izolaci od okolního světa.

2.4.1 Tělesné týrání

Úmyslné působení bolesti, záměrné odmítání uspokojovat základní životní potřeby a bezdůvodné omezování osobní svobody. Jde o široké spektrum forem násilí od bití přes kopání, škracení, srážení k zemi nebo jiné agresivní způsoby zacházení až po promyšlené vystavování chladu, odpírání jídla či léků. Takové jednání vůči seniorům vede jednoznačně k mnohočetným poraněním, zlomeninám, podlitinám, popáleninám, nebo k jiným viditelným známkám týrání. Poranění jsou většinou neošetřena a jiného stáří. Nacházejí se na takových místech, kde by si je senior rozhodně sám nemohl udělat. U dlouhodobého fyzického týrání a nedostatečného lékařského ošetření může dojít až k úmrtí oběti.

Mnoho seniorů zastává názor, že pokud ho jeho okolí fyzicky týrá, je to zkrátka proto, že je pro své okolí přítěž. Vnímá se jako starý, špatný, nadbytečný, neužitečný stručně řečeno jako přítěž, která jako rodič a vychovatel zklamala. Senioři se snaží před svým okolím maximálně zakrýt jakékoliv stopy, které by mohly vést k odhalení tělesného

¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha, Kroměříž: Triton, 2006. ISBN 80-7254-914-6

násilí. Nejčastěji se s tímto jednáním, můžeme setkat v případě, že je senior zcela závislý na svém agresorovi. Dalším důvodem proč oběť popírá jakékoliv týrání či násilí je strach z případného stupňování. V době, kdy společnost bojuje s nevšímavostí okolí vůči veřejným projevům násilí, se jen velmi těžko hledají svědci a metody pomoci pro tento skrytý typ násilí na seniorech. Jediným člověkem, který by mohl odhalit stopy po násilí je lékař, který přichází pravidelně do styku se seniorem.

Samostatnou kapitolou v případě tělesného násilí je násilí na duševně nemocných seniorech. Pokud tito senioři zůstávají v domácím prostředí, jsou vystaveni stejnému riziku jako fyzicky nemocní. Jejich šance se bránit je vinou duševního onemocnění značně omezenější a řešení těchto případů komplikovanější.

2.4.2 Zanedbávání seniorů

V tomto případě se jedná o opomenutí anebo odmítnutí splnění závazku nebo povinnosti vůči staré osobě ošetřovatelem či jinou osobou. Napomáhání, rozpoznávání a zároveň špatné zacházení se seniorem by měl být úkol zvláště pro lékaře. Ten by se měl také podílet na nápravě a zároveň by se měl snažit o přijetí soustavných a preventivních opatření.

Druhy zanedbávání:

- pasivní – většinou starého člověka pasivně zanedbává člen rodiny, který je zodpovědný za dohled, nenakoupí potraviny, nedonese potřebné věci., při pasivním zanedbávání dochází k ohrožení tělesného a duševního zdraví starého člověka
- aktivní – vědomé a opakované odepření potřeb denního života starému člověku, např. přístřeší, jídla, léků, oblečení apod., v důsledku toho dotyčná osoba trpí dehydratací, nedostatečnou hygienou, imobilitou, zhoršeným zdravotním stavem
- vlastní péče o vlastní osobu – sebezanedbávání je neobvyklým chováním starého člověka vůči vlastní osobě, buď se jedná o úplnou izolaci od okolí a šetření finančních prostředků nebo maximální „rozhazování“ finančních prostředků a „otevřenost“ vůči okolí

Společným znakem všech druhů zanedbávání je celkový pokles péče o svěřenou osobu, případně o sebe, osobní hygienu, zevnějšek apod.

2.4.3 Psychické násilí na seniorech

Typickým znakem pro tento druh týrání je ponižování, vědomé snižování sebevědomí a sebeúcty, hrozby, zastrašování či verbální agrese. Výjimkou není ani porušování práv, pro které jsou charakteristické výhrůžky, jejichž obsah je zaměřen na nucení k přestěhování, vystěhování anebo umístění seniora do ústavního prostředí, jakým je např. domov pro seniory anebo léčebna pro dlouhodobě nemocné. Senioři se velmi často potýkají s urážkami a zdůrazňováním jejich bezmocnosti, nadbytečnosti nebo méněcennosti, které podryvá jejich sebedůvěru a nízké sebevědomí.

K psychickému týrání řadíme i citové vydírání. Mezi něž můžeme zařadit jakékoliv úmyslné poškozování nebo likvidace věcí, na kterých člověku záleží. Omezování sociálních kontaktů, agrese vůči jejich zvířatům omezování svobody pohybu anebo bránění ve sledování jejich oblíbených pořadů v televizi. Reakcí na toto chování ze strany oběti je vyděšenost, strach a pocity izolovanosti. Příznakem je velmi často deprese anebo nevysvětlitelné změny v chování u týrané osoby.

2.4.4 Ekonomické násilí

„Ekonomickým násilím je nejčastěji myšleno neoprávněné vymáhání finančních prostředků, vymáhání sepsání závěti, popřípadě změny v závěti, vymáhání převodu nemovitosti, převodu majetku a dále neochota rodiny spolufinancovat zdravotnickou péči. Lze sem též zahrnout neochotu osob disponujících financemi senioru hradit náklady na ošacení, jídlo a další“¹

V naší republice existují desítky skrytých případů, kdy děti týrají své staré rodiče. Neúcta ke stáří je jev, který v současné době provází naši společnost, tvrdí odborníci. Osamělé a nemocné lidi týrají nejen vlastní děti, ale i sousedé či majitelé domů. Hůře se žije především seniorům ve velkých městech. Dokud jsou na stáří dva, mají jeden v druhém oporu, dva příjmy a žije se jim lépe. Když ale jeden z nich umře, tomu druhému

¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Domácí násilí - násilí na mužích a seniorech*. Praha, Kroměříž: Triton, 2006. ISBN 80-7254-914-6

se podstatně sníží životní úroveň a stává se osamělým. Týrání rodičů vlastními dětmi má různé formy a vždy záleží na účelu, kterého chtějí docílit. Někdy jde o byt, jindy o důchod, úspory nebo jen neochotu se o své rodiče postarat.

2.4.5 Násilí na seniorech v ústavní péči

Trend současnosti směřuje k tomu, že stále více lidí tráví závěr života v ústavní péči. Vzhledem k tomu, že senioři jsou v těchto ústavech většinou přihlášení k trvalému pobytu, stává se ústav a všechny jeho součásti jejich domovem. V některých ústavních zařízeních přitom dnes panují značně negativní podmínky. Zneužívání v institucích můžeme rozdělit podle charakteru na:

- zneužívající a útočné chování
- zneužívající péče a léčba
- zneužívající postoje a chování

Zneužívající a útočné chování – nevhodné chování ze strany zaměstnanců pečovatelských ústavů, zahrnuje např. štípání, kopání, údery, tahání za vlasy, třesení. Obvykle k tomuto chování dochází takzvaně za zavřenými dveřmi tedy v soukromí a beze svědků.

Zneužívající péče a léčba – zde je spektrum možností velice široké, jde zejména o zacházení a omezování, které „jen“ ztěžují život klienta, které mohou vyústit až v jeho smrt. Za život ohrožující péči můžeme označit celonoční větrání v zimě v pokojích se starými nehybnými pacienty, opakovaná aplikace vysokých dávek léků a sedativ ve formě perorální i injekční, opakované ponechání inkontinentního nemocného v promočeném lůžku, nepolohování nehybných klientů (obojí samostatně a ještě více v kombinaci zvyšuje riziko proleženin).¹ Do této kategorie můžeme i zařadit násilné krmení, podávání léků za účelem utlumení, připoutání na lůžko nebo umístění do křesla omezujícího pohyb, a finanční zneužívání.

¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha, Kroměříž: Triton, 2006. ISBN 80-7254-914-6

Zneužívající postoje a chování – urážlivé, kritické a ponižující komentáře ošetřujícího personálu vůči svým svěřencům. Nerespektování práva na soukromí a intimitu. Oblékání pouze do ústavního pyžama a neumožnění převléknutí do svého oblečení. Omezování osobního vlastnictví.

Zneužívání v instituci je specifické především tím, že je páchá osoba, která je zodpovědná za poskytování péče v souladu s legislativou, morálním kodexem své profese a filozofií zařízení. U postiženého či nemohoucího člověka vykonává řadu intimních činností, aniž by s ním byla v jakémkoliv intimním vztahu. Nejčastěji se tedy jedná o zdravotní sestry, ošetřovatelky a sanitářky.

2.5 Domácí násilí páchané na zdravotně postižených

O násilí na lidech se zdravotním postižením se v naší společnosti mluví velmi málo. Neexistují žádné oficiální statistiky, tato problematika je stále spíše ve stádiu mapování situace než řešení. Vztah založený na fyzickém, psychickém či sexuálním násilí je velmi těžkou a traumatizující životní situací pro zdravého člověka a je velmi složité se od tohoto vztahu oprostit. Člověk zdravotně postižený má tuto situaci ještě ztíženou tím, že je na svého agresora a jeho péči zcela odkázán. Jedním z nejsložitějších problémů domácího násilí proti osobám s vážným fyzickým handicapem jsou situace, kde je týrající osoba zároveň primárním pečovatelem ať už doma nebo v pečovatelském zařízení. Oběť tak nemá žádnou možnost kontaktovat třetí osobu. U smyslově a mentálně postižených osob pak hrají významnou roli i komunikační bariéry.

Handicapovaný člověk je tedy na osobu, která o něj pečuje zcela odkázán a je mu takříkajíc vydán na milost. Případné možnosti obrany člověka zdravotně postiženého jsou jen minimální. Násilník si je toho velmi dobře vědom a tuto bezmocnost využívá ve svůj prospěch. Kontrolu nad svou obětí se snaží upevnit psychickým a fyzickým nátlakem, který na svou oběť vyvíjí.

Můžeme se tedy domnívat, že násilí na zdravotně postižených je problémem založeným jak na objektivních okolnostech (bezmocnost oběti, odkázání na péči blízké osoby, nedostatečné pochopení celé situace), tak na subjektivních faktorech, které jsou tvořeny především citovou vazbou na osobu blízkou, která pro osobu se zdravotním postižením představuje jedinou oporu a přítele. Formy násilí jsou obdobné jako u domácího násilí na osobách bez postižení: tělesné týrání, sexuální zneužívání, psychické a emocionální týrání, zanedbávání a sociální izolace. V souvislosti s finančními sociálními dávkami, které zdravotně postižený pobírá, se vyskytuje i materiální zneužívání. Kvůli zvýšené bezbrannosti jsou více sexuálně zneužívané osoby s mentálním postižením. Mentálně postižení nechápou význam sexuálních aktivit, čímž se snižuje riziko prozrazení.¹

Upozornit na přítomnost násilí u postižených osob mohou různé zlomeniny, otoky, škrábance, stopy po bodnutí, popáleniny, stopy kousnutí, podlitiny. Sexuální násilí lze vydedukovat např. z existence roztrhaného, potřísněného nebo zkrvaveného prádla, z obtíží při chůzi nebo při sedání oběti, z přítomnosti různých infekcí a bolestí.²

¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3.vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0

² *Domácí násilí a zdravotně postižení*. Praha: o.s. Orfeus, 2005. str. 44. ISBN 80-903519-2-1

3 OSOBNOST PACHATELE DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Pachatelé domácího násilí používají manipulativní techniky, jejichž cílem je udržet si kontrolu a moc nad životem oběti. Navenek zpravidla vystupují jako sympatičtí a komunikativní lidé ale vůči své partnerce jsou velmi násilní a krutí. Násilí se dopouštějí proto, že mohou, nikoli že by trpěli nějakou duševní chorobou. Mnozí pachatelé domácího násilí byli sami v dětství týráni anebo se stali svědky domácího násilí v rodině.

I když v současné době neexistuje žádná výzkumně a empiricky zajištěná typologie pachatelů přesto je již o typech agresorů leccos známo. Poznatky o pachatelích pocházejí z třech hlavních zdrojů, jsou jimi kriminologické výzkumy, samotné oběti a psychologicky zaměřené výzkumy. Jisté je, že nerozhoduje ani věk ani stupeň vzdělání. Domácího násilí se dopouštějí jak muži, tak ženy. Více ale víme o obětech domácího násilí než o osobnostech pachatelů.

„ Při prevenci násilí, ale také v případech, kdy oběť hodlá ukončit násilnický vztah, je důležité identifikovat míru nebezpečnosti pachatele a možnost eskalace násilí. Většina užívaných kritérií byla vytvořena na základě praktických zkušeností odborníků pracujících s oběťmi a pachateli násilí v rodině, podobně jako následující dělení.“¹

Majetnický a žárlivý pachatel – netoleruje odloučení od partnerky, je (patologicky) žárlivý, snaží se mít naprostou kontrolu a dohled nad partnerkou, vyhrožuje zabitím partnerky či dětí, případně sebevraždou, pokračuje v zastrašování a vyhrožování i po odchodu partnerky.

Sadistický pachatel – je fascinován mocí a mstou, má neurotické rysy osobnosti, má potěšení ze zvláště krutých forem násilí podobných mučení, násilí končí často vážným zraněním, útoky přicházejí často bez varování a jsou nepředvídatelné, chování je vedeno touhou po odplatě a mstě, obvykle nemá záznam v policejní databázi a okolí jej považuje za bezúhonného a solidního člověka.

¹ VAVROŇOVÁ, Marie. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 2.dopl. vyd. Praha: Rosa, 2008

Extrémně nebezpečný pachatel – má extrémně vysokou predispozici k násilnému chování, je přecitlivělý v otázkách vlastní mužnosti, cítí povinnost neustále prosazovat své názory a zájmy, je extrémně útočný, zvláště v kontaktu s autoritou, bývá trestán za napadání a fyzické útoky i mimo rodinu, je krutý, když mu oběť oponuje nebo se brání.

Tyto tři typy většinou neexistují v čisté podobě tak, jak jsou výše popsány, ale navzájem se prolínají. Přesto zde můžeme nalézt základní charakteristické znaky, které jsou typické pro pachatele domácího násilí:

- nepřijímání odpovědnosti za své chování
- obviňování partnerky za násilí, jehož se sami dopouštějí
- nízké sebevědomí
- zlehčování a podceňování násilí
- odlišné chování doma a na veřejnosti

3.1 Rizikový partner

Na počátku vztahu je velmi těžké rozpoznat chování, které by mohlo v budoucnu vést k násilnickému chování. Přesto se ve vztahu mohou objevit signály, které by mohly být varováním na možnost nebezpečí. Mezi tyto signály patří:

- nadměrná naléhavost – partner druhého poměrně brzy nutí, aby se s ním zasnoubili, uzavřeli manželství, aby měli děti, jakoby se chtěl pojistit
- velká dominance ve vztahu – partner rozhoduje sám o věcech, které se týkají obou, pod rouškou, že to myslí dobře rozhoduje i o soukromých věcech týkajících se druhého např. s kým se má stýkat, jaké by měl mít koníčky, jak se má oblékat
- pohrdavý vztah k ženám/mužům – vnímání druhého pohlaví jako méně hodnotných bytostí, partner nebere vážně nic, co druhý řekne, neuznává osoby „opačného pohlaví“ jako rovnoprávné, vyvyšuje se nad ně, mluví o nich opovržlivě

- narcistické zaměření osobnosti – partner dává najevo svůj pocit jedinečnosti a výjimečnosti, nedokáže se vcítit do druhých lidí a okolní svět vnímá pouze skrze sebe
- nadměrná kontrola – partner chce vědět vše, co ten druhý dělá a s kým se stýká, kontroluje jej opakovaně, např. telefonicky

Mezi hlavní rizikové příznaky, které zvyšují možnost agresivního chování, lze zařadit zejména následující prvky:

- anomálie osobnosti (chybí sociální zábrany, konfliktní a narcistní osobnosti)
- transgenerační přenos (přenos návyků z původní rodiny, např. řešení problémů násilnou metodou)
- alkoholismus a drogová závislost
- nepříznivé životní okolnosti (duševní onemocnění, nezaměstnanost)
- psychiatrické diagnózy (psychopati, sexuální devianti, schizofrenici)

3.2 Týrající partner

Jedná se o člověka, který nedokáže své negativní emoce vhodným způsobem odreagovat a silou vůle potlačuje nutkání k agresivní reakci. Dokáže své jednání nějakou dobu usměrňovat, ale po čase, kdy se v něm nahromadí negativní reakce, vybuchne. Jeho chování je pak nečekané, náhlé a velmi silné. Pachatele domácího násilí lze jen obtížně kategorizovat, můžeme popsat tedy jen určité typy osob, které se domácího násilí dopouštějí.

Emocionálně reaktivní typ – tato kategorie pojímá majoritu násilníků, pro tyto osoby je typická prudkost, horkokrevnost, lehká vznětlivost či výbušnost a prudký přechod k impulzivní reakci i přes relativně slabou vnější anebo vnitřní pohnutku. Agresivní chování zde nevzniká jako prostředek k dosažení cíle, ale pouze tím, že jsou snadno

vyprovokovatelní a citově vznětliví. Příznačnými vlastnostmi těchto osob jsou dráždivost (iritabilita) a náchylnost k emotivním reakcím. Agresoři mívají často špatnou náladu, jsou podráždění, netrpěliví, nesnášenliví, přecitlivělí, bývají neustále připraveni útočit. Postačí jim nějaká nehoda, aby si chování druhé osoby vyložili nepřátelsky, a aby v afektu začali násilím konflikt řešit.

Instrumentální typ – agrese u tohoto typu násilníků vzniká jako prostředek k dosažení cíle nebo k uspokojení vlastních potřeb (např. získat peníze, moc či postavení). Jde o osobu uplatňující tzv. zhoubnou agresi, o tyрана. Netrpí úzkostí ani pocity druhořadosti. O to více je sebevědomý, útoky sám podněcuje, jedná bezcitně a záměrně. Dokáže konflikt, třeba i s náhodnou obětí, sám vyprovokovat. Jeho úmyslem je ublížení oběti, a tudíž koná takticky a promyšleně. Disponuje touhou ovládat druhé a snahou přesvědčit sám sebe, že je mocný, silný a bez soucitu.

Nadměrně kontrolující typy – jistým způsobem jsou tyto osoby více nebezpečné než předcházející typy. Mají totiž intenzivní nutkání být agresivní, přičemž, jakýkoliv odkrytý projev agrese potlačují. Společnost je obvykle považuje za slušné a zdvořilé, ale jsou často plné zášti a vzteku. Za určitých okolností u nich dojde k výbuchu nahromaděné agrese a spáchají odporný čin. Napadení jimi je náhlé, nenadálé a oběti, které násilníka znají a útok ustojí, jsou naprosto paralyzovány vzhledem k jejich zkušenosti s agresorem, jehož dosavadní chování je v extrémním rozporu se spáchaným skutkem.

Typ mající potěšení z krutosti – páchá násilí na druhých k ukojení vlastní touhy vidět něčí utrpení. Trýzeň druhých pociťuje jako radost, se zálibou oběti ponižuje a sleduje jejich obavy. Čím více oběť strádá, tím větší rozkoš prožívá. Tímto způsobem si dokazuje, že je druhými respektován, poněvadž sám trpí obavami a strachem z neuznání a nedocení jeho síly a moci.¹

¹ ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. ISBN 80-902614-1-8.

4 PRÁVNÍ POJETÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Domácí násilí bylo v České republice dlouhou dobu považováno za soukromou záležitost. Později se tento názor transformoval do obecně platné teze, že se jedná o jev celospolečenský a k jeho eliminaci je zapotřebí spolupráce všech zainteresovaných osob a institucí. Původně nebyl pojem domácího násilí v systému českého práva vůbec zmiňován. Teprve přijetím několika zákonů, s účinností od roku 2007, se Česká republika přihlásila k řešení této problematiky a zároveň vyhlásila násilí nulovou toleranci, přičemž si stanovila závazek poskytovat ohroženým osobám právní i jinou ochranu.¹

Náš právní řád obsahuje několik zásadních zákonů dotýkajících se dané problematiky:

- Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník (postihuje projevy domácího násilí).
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dává policistům oprávnění rozhodnout o vykázaní ze společného obydlí, zákazu vstupu do něj a zákazu navazování kontaktu s osobou ohroženou).
- Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (zavedl institut vykázaní ze společného obydlí).
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (předběžná opatření o vykázaní).
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (upravuje postavení dětí, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za jejich výchovu, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami).
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (upravuje zřizování a provoz intervenčních center).

¹Dostupné z WWW: <http://www.idtbrno.cz/domaci-nasili-vceskem-pravu>

4.1 Trestně právní hledisko

Trestní zákoník¹ neuvádí ve svém výčtu trestných činů žádný čin speciálně nazvaný domácí násilí. Osoby, které se dopouštějí násilného jednání vůči svým blízkým, mohou naplnit skutkovou podstatu mnoha trestných činů. Pachatelé těchto skutků jsou postihováni nejčastěji za trestné činy proti životu a zdraví (ubližení na zdraví, vražda), proti svobodě (omezování osobní svobody, vydírání), proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými), proti rodině a dětem (týrání svěřené osoby, týrání osoby žijící ve společném obydlí, zanedbání povinné výživy).

Trestní zákoník také specifikuje dva nejdůležitější pojmy užívané v předmětné problematice, tj. osoba blízká a obydlí. Podle tohoto zákona se osobou blízkou rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner. Ale také jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, tyto se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Obydlím se rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.

4.2 Občansko právní hledisko

Významnou možností pro oběti domácího násilí, které chtějí řešit svou situaci, je možnost domáhat se ochrany cestou občanskoprávního řízení u soudu. Oběť domácího násilí může podat návrh soudu, aby vydal předběžné opatření. Soud o tomto návrhu rozhodne do 48 hodin a může násilné osobě uložit zejména, aby dočasně opustila byt nebo dům společně obývaný s ohroženou osobou, jakož i jeho bezprostřední okolí, nebo do něj nevstupovala a aby se zdržela setkávání s ohroženou osobou a navazování kontaktů s ní. Toto předběžné opatření soudu trvá jeden měsíc od jeho vykonatelnosti. Takový návrh může ohrožená osoba podat, aniž by mu předcházelo vykazání, které provedla policie.

¹ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Může jej však podat i v době, kdy platí vykazání provedené policií (v tomto případě se desetidenní lhůta platnosti prodlouží do doby, než civilní soud rozhodne o předběžném opatření).

Pokud by během této doby bylo zahájeno řízení ve věci samé (řízení o rozvod manželství, svěření dětí do péče a úprava styku, vypořádání společného jmění manželů, úprava práva k bytu apod.), může soud na návrh ohrožené osoby prodloužit trvání předběžného opatření, maximálně však na dobu jednoho roku.

Důležité je však zdůraznit, že popsaný postup (řízení u civilního soudu) závisí na aktivitě ohrožené osoby, tzn., že ona sama se musí rozhodnout, že takto situaci chce řešit a musí podat návrh na vydání předběžného opatření, případně návrh na zahájení řízení ve věci samé.

5 MOŽNOSTI POMOCI OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Systém pomoci obětem domácího násilí formulovalo zejména přijetí zákona č. 135/2006 Sb., kterým byly změněny některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, upraven byl zejména zákon o Policii České republiky a občanský soudní řád. Ale není to pouze stát, kdo se snaží pomáhat. Existuje mnoho jiných organizací, které se zabývají shodnou problematikou a nabízejí obětem zneužívání a týrání pomocnou ruku.

5.1 Pomoc zabezpečovaná státem

5.1.1 Policie a soudy České republiky

Oběti útlu, které hledají skutečnou pomoc, se mohou obrátit na různé neziskové, dobrovolné organizace, které se zaměřují na pomoc osobám postiženým domácím násilím. Ty ale nemohou pomoci ve chvíli agrese, když dochází k nebezpečným útokům s přímým ohrožením zdraví nebo života oběti.

Přestože Policie České republiky běžně nevstupuje do soukromí rodin, přičemž k tomu ani není oprávněna, tak v okamžiku probíhajícího konfliktu nebo útoku, je-li přivolána, zasáhnout musí. Důvodem je skutečnost, že existuje obava, že v rodině právě dochází k protiprávnímu jednání vůči zájmům chráněným trestním zákonem.

Na policisty se osoby ohrožené domácím násilím obracejí většinou až v době stupňujícího se násilí a přímého nebezpečí. Druhou alternativou iniciující kontaktování policie je odhodlání oběti k podání trestního oznámení na agresora. Policie tedy reaguje na volání oběti, anebo také na oznámení svědků domácího násilí. Její úloha v takovýchto případech spočívá prvotně v intervenci, zákroku (okamžité poskytnutí ochrany oběti), posléze ve vyšetřování (shromažďování faktů a důkazů) a zprostředkování odborné pomoci (informování a pomoc oběti s kontaktováním pomáhajících institucí).

Dojde-li policie ke zjištění, že se v konkrétním případě jedná o domácí násilí a že zde hrozí také další útoky, postupuje podle ust. §§ 44-47 zákona č. 273/2008 Sb.,

o Policii České republiky. Je oprávněna násilnou osobu na místě ze společného obydlí vykázat a současně s tím jí zakázat vstup do společného obydlí a jeho bezprostředního okolí na dobu 10 dnů. Tuto dobu nelze nijak zkrátit. Policista rozhodne z úřední povinnosti, tzn. pokaždé, jsou-li splněny stanovené podmínky pro aplikaci tohoto institutu. Není zapotřebí souhlasu ohrožené osoby a ani přítomnosti násilné osoby. Podáním návrhu soudu na vydání předběžného opatření podle občanského soudního řádu¹ v průběhu vykázání se doba vykázání prodlužuje do doby nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu.

Vykázaná osoba je povinna bez prodlení opustit společné obydlí a vydat všechny držené klíče policii. Přítomní policisté umožní vykázané osobě vzít si ze společného obydlí výlučně věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a dokumenty. Během vykázání je vykázaná osoba oprávněna, opět za asistence policie, vyzvednout si i věci nezbytné pro podnikání či výkon povolání, toto právo lze uplatnit jen jedenkrát. Vykázanou osobu policisté poučí o jejích právech a povinnostech a také poskytnou informace o možnostech náhradního ubytování. Policista jí také předá potvrzení o vykázání anebo ji poučí o možnosti převzetí potvrzení u příslušného policejního útvaru. Pokud vykázaná osoba nesouhlasí s vykázáním, může proti němu ihned podat námitky, jež policista uvede v potvrzení o vykázání a toto předá bezodkladně příslušnému krajskému ředitelství PČR.

¹ § 76b zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

(1) Je-li jednáním účastníka, proti kterému návrh směřuje, vážným způsobem ohrožen život, zdraví, svoboda nebo lidská důstojnost navrhovatele, předseda senátu předběžným opatřením uloží účastníku, proti kterému návrh směřuje, zejména aby opustil společné obydlí, jakož i jeho bezprostřední okolí, nezdržoval se ve společném obydlí nebo do něj nevstupoval, nevstupoval do bezprostředního okolí společného obydlí nebo navrhovatele a nezdržoval se tam, se zdržel setkávání s navrhovatelem, nebo se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoliv způsobem.

(2) Výjimky vyplývající z plnění povinností uložených předběžným opatřením účastníku, proti kterému návrh směřuje, stanoví soud, a to s přihlédnutím k jeho oprávněným zájmům.

(3) Předběžné opatření podle odstavce 1 trvá jeden měsíc od jeho vykonatelnosti. Předcházelo-li rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření podle odstavce 1 vykázání policií, počíná tato lhůta dnem následujícím po dni, v němž uplynula lhůta tohoto vykázání. V případě podání návrhu na prodloužení předběžného opatření podle odstavce 4 neskončí lhůta dříve, než soud o takovém prodloužení rozhodne.

(4) Bylo-li před uplynutím doby uvedené v odstavci 3 zahájeno řízení ve věci samé, může předseda senátu na návrh navrhovatele rozhodnout o prodloužení doby trvání předběžného opatření. Návrh na prodloužení doby trvání předběžného opatření musí rovněž obsahovat vyličení rozhodných skutečností odůvodňujících prodloužení doby trvání předběžného opatření, údaj o majetkových či jiných poměrech, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí. Soud při svém rozhodování vezme v úvahu zejména trvání stavu ohrožení navrhovatele podle odstavce 1, obsah a důvody podaného návrhu na zahájení řízení ve věci samé, majetkové či jiné poměry účastníků, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí, na které se vztahuje předběžné opatření, a další rozhodné okolnosti. Předběžné opatření zanikne nejpozději uplynutím jednoho roku od okamžiku jeho nařízení. Pokud navrhovatel neprokáže své majetkové či jiné poměry, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí, může soud prodloužit dobu trvání předběžného opatření jen z důvodů zvláštního zřetele hodných.

(5) Rozhodnutí o návrhu předběžného opatření podle odstavce 1 není podmíněno předchozím vykázáním podle zákona o Policii České republiky.

Po převzetí potvrzení o vykázání lze uplatnit námitky i písemně do tří dnů. Pokud by nebyly splněny podmínky pro vykázání, nadřízený orgán vykázání ukončí, o čemž obě strany sporu informuje.

Ohrožená osoba je policií poučena zejména o možnosti podat návrh soudu na vydání předběžného opatření. Poučena je také o možnostech využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem domácího násilí, přitom předá ohrožené osobě kontakty na pomáhající organizace v místě bydliště. Ohrožená osoba je zároveň poučena o následcích plynoucích z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policista při vykázání přihlíží. Do 24 hodin od vstupu do společného obydlí policie vypracuje písemné vyhotovení rozhodnutí o vykázání, které doručí soudu a krajskému intervenčnímu centru, jenž bezodkladně (nejpozději do 48 hodin) kontaktuje ohroženou osobu a nabídne jí svou pomoc, která zahrnuje jednak pomoc psychologicko-sociální, ale také pomoc při uplatňování práv ohrožené osoby.

5.1.2 Intervenční centra

V smyslu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který v ustanovení § 60a upravuje rovněž zřizování a provoz intervenčních center je stanoven způsob úředního zásahu ve prospěch oběti domácího násilí. Intervenční centra jsou jednou z mnoha forem sociálních služeb a měly by být službou vysoce profesionální, která je povinna nabídnout obětem domácího násilí účinnou pomoc a podporu při zvládnutí této obtížné životní situace. Intervenční centra mají také za úkol koordinovat činnost orgánů veřejné správy a dalších odborných subjektů při zajištění pomoci obětem domácího násilí.

V intervenčních centrech je na základě vykázání ze společného obydlí nabídnuta pomoc osobám ohroženým násilným chováním vykázané osoby nejpozději do 48 hodin od doručení kopie policejního úředního záznamu o vykázání. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta, pokud o to osoba ohrožená násilím jiné osoby obývající s ní společné obydlí sama požádá, ale i bez takového podnětu. K pomoci by mělo dojít neprodleně po získání informace o existenci ohrožení. Sociální služby v intervenčním centru jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní nebo pobytové a jsou bezplatné. Zaměstnanci intervenčních center jsou při pomoci osobám domácího násilí povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se při výkonu své činnosti dozvěděli. Sdělit takové

skutečnosti mohou jen se souhlasem osob, kterých se tyto informace týkají, nebo pro účely trestního řízení orgánům činným v trestním řízení i bez takového souhlasu.

Součástí služby je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.

5.2 Pomoc zabezpečovaná jinými organizacemi

U mnoha případů poskytují specializované služby obětem domácího násilí nestátní neziskové organizace. Na specializované poradny se oběti obracejí ve všech fázích rozvoje násilí v rodině. „Z praxe poradenských center lze rozlišit tyto typy prvních kontaktů:

- oběti v krizové situaci bezprostředně po napadení
- oběti, které nechtějí ukončit vztah a chtějí pouze ukončit násilí ve vztahu (osoba je ohrožená násilím, ale neidentifikuje se jako oběť, násilí v rodině podceňuje a chce poradit, jak má změnit své chování, aby k násilným situacím či ponižování nedocházelo)
- oběti, které zvažují odchod od násilného partnera
- oběti, které se rozhodli ukončit násilný vztah, ale hrozí jim riziko pokračování násilí
- oběti, které od násilného partnera odešly, ale násilí pokračuje dál v podobě stalkingu¹

Služby, které jsou poskytovány obětem domácího násilí, mohou být poskytovány jak formou ambulantní, tak i pobytovou. Dále se dělí ještě na krizovou intervenci,

¹ VAVROŇOVÁ, Marie. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 2.dopl. vyd. Praha: Rosa, 2008

poradenství a terapii. Služby poskytované obětem násilí by měly splňovat určité základní charakteristiky, tj. mlčenlivost, bezplatnost, ochranu oběti, možnost využívání služeb anonymně, možnost vypracování a aktualizace bezpečnostního plánu, vyvíjení spolupráce s ostatními institucemi a organizacemi. Bezpečí oběti musí být hlavní prioritou. „Základními cíly specializovaných poradenských center by mělo být:

- zvýšení informovanosti oběti o jejích právech
- zvýšení informovanosti oběti o možnostech řešení její situace
- psychologická a sociálně právní podpora oběti
- podpora samostatnosti a možnosti volby¹

5.2.1 Bílý kruh bezpečí

Profesionální pomoc obětem domácího násilí, poskytuje také např. Bílý kruh bezpečí. Ten, kromě přímé a konkrétní pomoci, kterou poskytuje jednotlivým obětem, významným způsobem přispěl k řešení tohoto závažného celospolečenského problému tím, že dostal domácí násilí do povědomí veřejnosti, ale především docílil zájmu zákonodárců, kteří přijali potřebnou právní normu realizující institut vykázání.

Bílý kruh bezpečí, mimo jiné, provozuje telefonickou linku s nepřetržitým provozem pro oběti domácího násilí, tou je tzv. DONA linka. Její zaměstnanci jsou specialisté na problematiku domácího násilí a poskytují volajícím informace o možnostech řešení, cenné rady a kontakty na další pomáhající instituce. Bílý kruh bezpečí má 12 pracovišť v 9 krajích České republiky, kde nabízí komplexní viktimologickou intervenci obětem a svědkům trestných činů. Služba je odborná, bezplatná a diskrétní. Osobní kontakt zajišťuje vždy dvojice poradců, právník a psycholog. Pro Bílý kruh bezpečí v současnosti pracuje 322 právníků a psychologů na bázi dobrovolnické práce.

Služba pro oběti je kombinací standardního odborného poradenství, nadstandardních služeb (psychoterapie, doprovody k procesním úkonům, příprava na líčení u soudu, peněžitá pomoc, víkendové psychorekondiční pobyty, fyzioterapie) a nestandardních situací (výjezdy do nemocnice ke zraněným obětem, do místa bydliště

¹ VAVROŇOVÁ, Marie. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 2.dopl. vyd. Praha: Rosa, 2008

pozůstalých, přeshraniční pomoc). Pobočky Bílého kruhu bezpečí sídlí v Brně, Českých Budějovicích, Jihlavě, Liberci, Olomouci, Ostravě, Pardubicích, Plzni a v Praze.

Bílý kruh bezpečí zabezpečuje:

- poskytnutí bezpečného prostoru a podpory při ventilaci emocí (stud, ponížení, lítost, hněv, zármutek, pocit viny aj.)
- zmapování individuální situace, utřídění cílů a problémů
- pomoc při hledání strategií (krátkodobých i dlouhodobých)
- snahu o znovuoobnovení pocitu bezpečí
- prověření základních potřeb (zdraví, bydlení, finance, zaměstnání, vztahy aj.)
- informování o navazujících službách, event. doporučení nebo zprostředkování takové služby
- stanovení priorit, první nezbytné kroky k nápravě škod
- nabídku nadstandardních služeb v mimořádně závažných případech

DONA linka – je specializovanou celostátní službu telefonické krizové pomoci pro osoby ohrožené domácím násilím. Vznikla 11.9.2001. DONA linka eviduje 41 tisíc přijatých tuzemských volání, ale výjimkou nejsou ani zahraniční hovory. Letos službu kontaktovalo již téměř tři tisíce volajících. DONA linka má pevné místo v síti registrovaných sociálních služeb a je svého druhu unikátním projektem v rámci EU. Její nepřetržitý provoz v současnosti podporuje i Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Hlavní město Praha. Pro většinu volajících je „vstupní branou“ do systému pomoci při řešení případů domácího násilí v České republice. Volající osoby samy uvádějí, že na této lince mohou poprvé o svém problému mluvit s povolanou osobou, že dostávají užitečné rady pro jejich konkrétní situaci. Oceňují praktické rady k zajištění bezpečí a motivaci k účinnému řešení násilného vztahu. Nepřetržitý provoz zajišťuje tým 25 odborně zdatných konzultantek a konzultantů, z nichž 11 působí na lince od jejího prvního zazvonění, tedy již přes 11 let. Pro doplnění týmu a pro vyškolení odborníků dalších poskytovatelů sociálních služeb organizuje DONA linka vlastní výcvikový kurz (s akreditací Ministerstva práce a sociálních věcí ČR). Po přijetí zákona na ochranu

před domácím násilím v roce 2006 se zdvojnásobil počet hovorů s pomáhajícími profesionály (například lékaři, sociální pracovníci, advokáti, starostové, ale i policisté). DONA linka eviduje i vyšší počet volání mužů (15%), a to zejména v roli osob blízkých a známých ohrožené osoby, pro kterou hledají pomoc. Konzultanti pomáhají nejčastěji řešit problémy při rozvodech manželství a ukončení partnerství (27 % hovorů) a úpravě problematických vztahů rodičů k dětem včetně zajištění výživného (16 % hovorů). V posledních dvou letech roste počet konzultací zaměřených na problémy související s nedostatkem finančních prostředků v zasažených rodinách (7 % volání).

Nejaktuálnějším problémem se v současnosti jeví mezigenerační domácí násilí, kdy se ohroženými osobami stávají hlavně senioři. Až 86 % telefonátu osob starších šedesáti let je identifikováno jako případy domácího násilí. Domácí násilí je rovněž poměrně časté u nesezdaných párů bydlících společně, jedná se o cca 18 % telefonátů takto žijících osob.

5.2.2 Azylové domy

Azylový dům je jedno z míst, kam se týrané ženy mohou uchýlit před hrozícím násilím. Nemá-li týraná žena přátele nebo rodinu, kteří by mohli pomoci, přichází v úvahu právě azylový dům. Azylové domy nabízejí pouze dočasné ubytování. Ženy, které se staly oběťmi domácího násilí či byly týrány, prožily silně traumatizující situaci. Symptomy dlouhodobě týraných žen jsou často srovnatelné s příznaky dlouhodobého mučení nebo násilného únosu. Celá řada projevů těchto žen může být důsledkem prožitého traumatu a je nutné k nim přistupovat s vědomím tohoto faktu. Týrané ženy potřebují podporu v jejich situaci, která povede k prohloubení jejich nezávislosti a pozitivního sebevědomí.

Setrvání v azylovém domě by nemělo být pouze poskytnutím přístřeší, ale mělo by nabízet bezpečnou, přátelskou atmosféru a intenzivní podporu ženy. Týrané ženy potřebují individuální přístup, vlídné přijetí spojené s reálnou pomocí. Podstata práce se ženami v azylových domech spočívá zejména v přispění, v dodávání síly, aby ony samy časem převzaly kontrolu nad vlastním životem. Azylové domy nesmějí být místem, kde se zneužívané ženy nemohou samostatně rozhodovat o sobě a svých dětech stejně, jako kdyby stále žily se svým násilným partnerem. Pracovnice azylových domů by měly být ženám po ruce při uspokojování jejich potřeb a zájmů tak, aby se staly volné a vymanily se z života s násilníkem.

Bezpečnost a ochrana žen a jejich dětí, které byly vystaveny násilí nebo byly zastrašovány, je hlavním úkolem azylových domů. Mezi opatření, které zajišťují bezpečnost, patří utajení adresy jejich pobytu, bezpečnostní zabezpečení areálu azylových domů a úzká spolupráce s policií a sociálními pracovníci. Ve většině evropských zemí se informace o pobytu ženy v azylovém domě považuje za zcela důvěrnou.

Základním předpokladem azylových domů s utajenou adresou je vytvoření bezpečného prostředí, ve kterém bude podporována nezávislost a samostatnost žen a zároveň jim budou poskytovány odpovídající služby. Jistá pravidla jsou však pro pobyt v azylových domech nezbytná, ovšem nesmějí být omezující, aby nenabourávaly způsobilost žen postarat se o svou bezpečnost a chod domácnosti. Tyto ženy opustily vztah, ve kterém neznaly svobodnou volbu. Zásadní tedy je, aby pravidla v azylových domech nebyly podobné podmínkám, které zažívaly v násilném vztahu. Ženy by se zde měly cítit svobodné.

Azylové domy stanovují délku pobytu ve svých zařízeních různě. Čím déle může žena zůstat, tím více má času k tomu, aby zaktivizovala všechny zdroje potřebné k účinné ochraně sebe i svých dětí. Avšak delšími pobyty se omezuje kapacita příslušných zařízení. Pobyt v azylovém domě s utajenou adresou by měl pomoci zejména v tísňové situaci, v období akutního nebezpečí fyzického napadání, nebo v rozvodovém období či během soudních řízení o svěření dětí do péče, tedy v době, kdy ženy aktivně řeší svou situaci. V těchto okamžicích může násilné chování partnera eskalovat, přičemž právě nyní ženy potřebují pocit bezpečí a klidu k tomu, aby mohly sebrat a zapojit všechny své síly, např. k podání trestního oznámení, k účasti při soudních jednáních a podobně. Zároveň potřebují prostor během zařizování nového bydlení, případně zaměstnání. Některé azylové domy dokonce poskytují možnost následného přechodného ubytování.

5.2.3 Občanské sdružení ROSA

Toto sdružení je centrem pro týrané a osamělé ženy a jako nestátní nezisková organizace se ve své činnosti zaměřuje na přímou komplexní pomoc ženským obětem domácího násilí a jejich dětem, ale působí také preventivně. Občanské sdružení ROSA usiluje o zlepšení systému pomoci ženským obětem domácího násilí a jejich dětem. Jeho součástí je i odborné specializované poradenství pro ženskou oběť domácího násilí, mezi níž patří krizová intervence, sociálně terapeutické poradenství, vytvoření bezpečnostního

plánu, poskytování utajeného azylového bydlení (formou azylového domu a bytu) a telefonická krizová pomoc pro všechny oběti domácího násilí.

Hlavním cílem sdružení je pomoc obětem domácího násilí prostřednictvím registrovaných sociálních služeb. Obsahem je poskytování bezpečného prostoru, vytváření jistot, posilování klientek k nalezení síly pomalu a vlastními silami krizovou situaci změnit. Sdružení spolupracuje v případech domácího násilí s policií a soudy, usiluje o to, aby oběti nebyly sekundárně viktimizovány, aby se dbalo na ochranu dětí (dětí v roli svědků domácího násilí) a zvyšovalo se povědomí veřejnosti o této problematice, potřebách obětí a jejich ochrany.

ROSA usiluje o uzákonění utajenosti azylového ubytování pro ženské oběti a vytvoření specifických právních předpisů. Také poskytuje týraným ženám utajené azylové ubytování. Pořádá vzdělávací a preventivní aktivity pro širokou i odbornou veřejnost, základní, střední a vyšší odborné školy. Sdružení ROSA má jako přímou pomoc obětem domácího násilí registrovány (podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) tři sociální služby:

- odborné sociální poradenství v Informačním a poradenském centru ROSA, kde ženám nabízí bezplatné jednorázové i dlouhodobé poradenství sociálně právní, psychosociální, socioterapeutické¹, v případě potřeby a možnosti zajišťuje klientkám i právní poradenství
- azylové ubytování v azylovém domě ROSA s utajenou adresou pro ženské oběti domácího násilí a jejich děti, k pobytu zde jsou přijímány ženy s dětmi i ženy bezdětné přímo ohrožené násilím, zařízení nemá krizová lůžka, k pobytu jsou ženy přijímány až po vstupní konzultaci v Informačním a poradenském centru ROSA, pobyt je zpoplatněn, poradenství je zdarma
- telefonickou krizovou pomoc a přímé internetové poradenství, které slouží obětem domácího násilí, příbuzným obětí, pracovníkům státních institucí, sociálních odborů, neziskových organizací pomáhajících obětem

¹Metody resocializace a readaptace psychicky a sociálně dezintegrovaných a maladaptovaných osob do normálního života.

5.2.4 Acorus

Jedná se o občanské sdružení, které také poskytuje souhrnnou specializovanou pomoc obětem domácího násilí, která má za cíl překonání negativního sociálního stavu a znovu začlenění oběti do života bez násilí. Pomoc je poskytována prostřednictvím služeb:

- azylový dům (pro ženy a ženy s dětmi aktuálně ohrožené domácím násilím)
- krizová pomoc (dává možnost bezplatného pětidenního ubytování ženám a ženám s dětmi v bezprostřední tísňové situaci související s domácím násilím, aby mohly toto období překonat, duševně posílit, a aby získaly informace o možnostech řešení domácího násilí)
- odborné sociální poradenství (je bezplatnou terénní anebo ambulantií pomocí ohroženým osobám, opět s cílem jejich začlenění do běžného života bez násilí)

V České republice působí mnoho organizací a občanských sdružení, jenž pomáhají lidem v tísni, lidem ohroženým různými druhy násilí a jinými patologickými jevy. Mnohé z nich se zaměřují i na více druhů společensky negativních projevů chování. Výše byla popsána činnost nejvýznamnějších institucí s vědomím toho, že poslání a náplň jejich práce je velmi podobná i v jiných zařízeních. V příloze č. 2 této diplomové práce jsou příkladmo uvedeny kontakty na vybrané pražské organizace a také na tuzemské intervenční centra. Internet umožňuje komukoliv, kdo se ocitne v situaci, kdy potřebuje obdobnou pomoc, nalézt sobě nejbližší a nejvhodnější pracoviště některého z krizových center nebo získat kontaktní údaje, tj. telefonní číslo nebo elektronickou adresu. Vyhledat kvalifikovanou pomoc není nijak složité, nezbytností je pouze odvaha a odhodlání oběti začít řešit mnohdy dlouhotrvající krizovou situaci.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1 Cíl výzkumu

Účelem zkoumání bylo zjištění obecného povědomí dotazovaných respondentů o problematice domácího násilí. Zjišťováno bylo, kolik dotazovaných se osobně setkalo s domácím násilím, znalost forem, nejčastějších obětí a pomáhajících institucí. Dále pak odkud respondenti o daném problému získávají informace, zda-li považují za dostatečné aplikované legislativní opatření nebo jejich odhodlanost svěřit se, pokud by se stali oběťmi domácího násilí. Jejich názor na diskutovanost tohoto jevu ve společnosti a na efektivitu neziskových organizací zabývajících se pomocí obětem. Také měli uvést, zda někdo z nich kontaktoval některou z pomáhajících institucí.

6.2 Analýza dat

V rámci prováděného empirického výzkumu bylo provedeno šetření mezi respondenty různého věku, rodinného stavu a vzdělání formou dotazníku. Dotazník obsahoval uzavřené i otevřené otázky, některé otázky dávaly možnost výběru odpovědi. Dotazník se skládá ze tří částí:

- první část obsahuje stručné informace o důvodech vytvoření dotazníku
- druhá část je zaměřena na zjištění věku, stavu, vzdělání
- třetí část již obsahuje stěžejní otázky výzkumu

6.3 Stanovení hypotéz

Pro účely výzkumu byly stanoveny následující hypotézy, které odpovědi, uvedené v dotaznících, potvrdily či vyvrátily.

H1) Internet je nečastějším zdrojem informací o domácím násilí.

H2) Alespoň polovina dotazovaných zná nějakou instituci, která se zabývá problematikou domácího násilí.

H3) Legislativa České republiky dostatečně umožňuje chránit osoby postižené některou z forem domácího násilí.

H4) Neziskové organizace věnující se dané problematice jsou účinným nástrojem pomoci obětem domácího násilí.

H5) Většina dotazovaných nepovažuje muže za možné oběti domácího násilí.

H6) Alespoň 50% dotazovaných je odhodláno svěřit se, pokud by se stali oběťmi domácího násilí.

6.4 Výzkumný vzorek

V rámci dotazníkového šetření bylo osloveno 80 účastníků, přičemž dotazníky vyplnilo 50 z nich. Jednalo se o muže i ženy ve věku od 20 do věku více než 60 let. Zastoupeny byly osoby se středoškolským, vyšším odborným i vysokoškolským vzděláním a různého rodinného stavu. Respondenti pocházeli z celé České republiky. Dotazník jim byl doručen prostřednictvím aplikace Facebook na internetu a elektronickou poštou, jakož i osobně. Třicet dotazníků se nevrátilo s tím, že několik dotázaných uvedlo, že se jim dotazník nezdá dostatečně anonymní, ostatní důvod nevyplnění neuvedli.

6.4.1 Základní fakta o zkoumaném souboru

V první části dotazníkového šetření (otázky č. 1, 2, 3) jsou zastoupeny otázky týkající se základních informací dotazovaných osob (věk, současný stav, vzdělání).

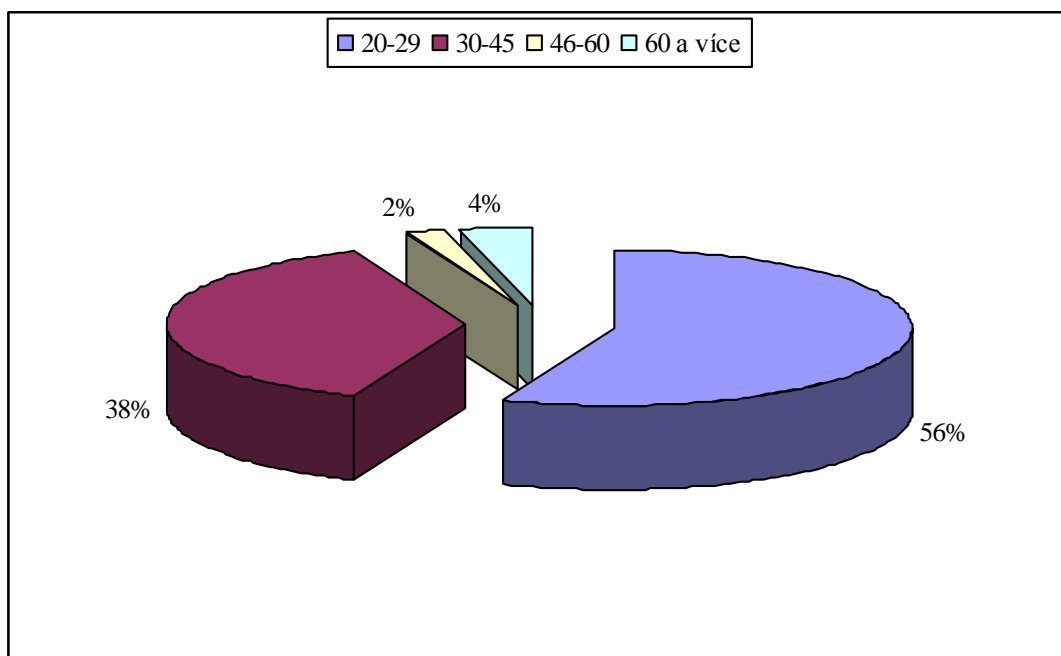
Empirického výzkumu se zúčastnilo celkem 50 respondentů.

Graf č. 1 ukazuje, že celkem 56% dotazovaných ve věku 20–29 let, 38% ve věku 30–45 let, 2% ve věku 46–60 let a 4% ve věku 60 a více let.

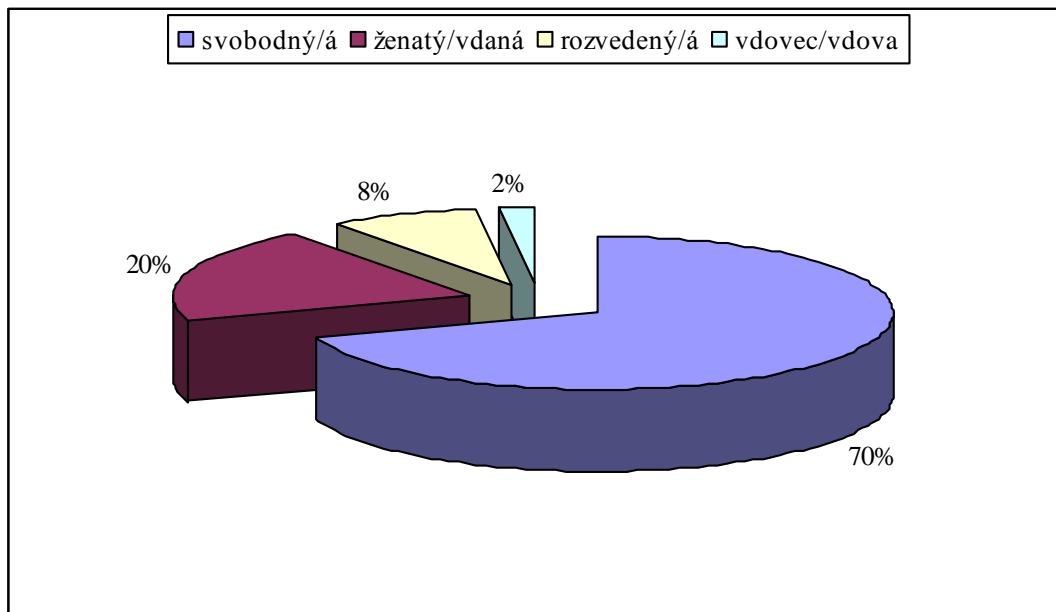
Graf č. 2 obsahuje ucelený přehled o současném stavu dotazovaných osob. Celkem 70% dotazovaných je svobodných, 20% vdaných nebo ženatých, 8 % rozvedených a 2% ovdovělých.

Graf č. 3 zobrazuje vzdělání dotazovaných osob, 54% zabírají respondenti se středoškolským vzděláním, 38% s vysokoškolským vzděláním, 6% s vyšším odborným vzděláním a 2% s výučním listem.

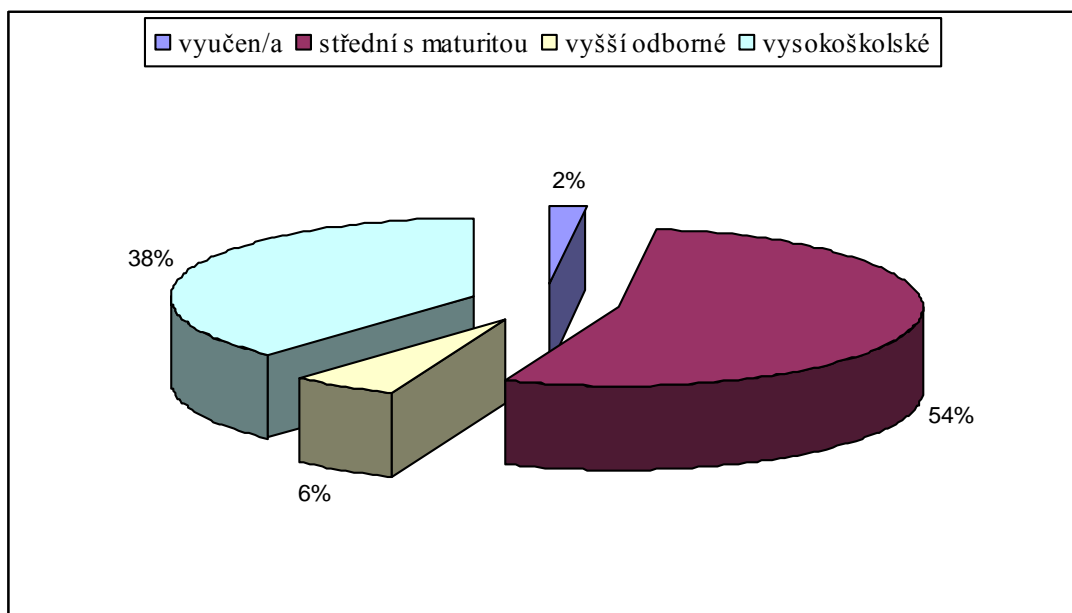
Otázka č. 1: Váš věk?

Otázka č. 2: Váš současný stav?

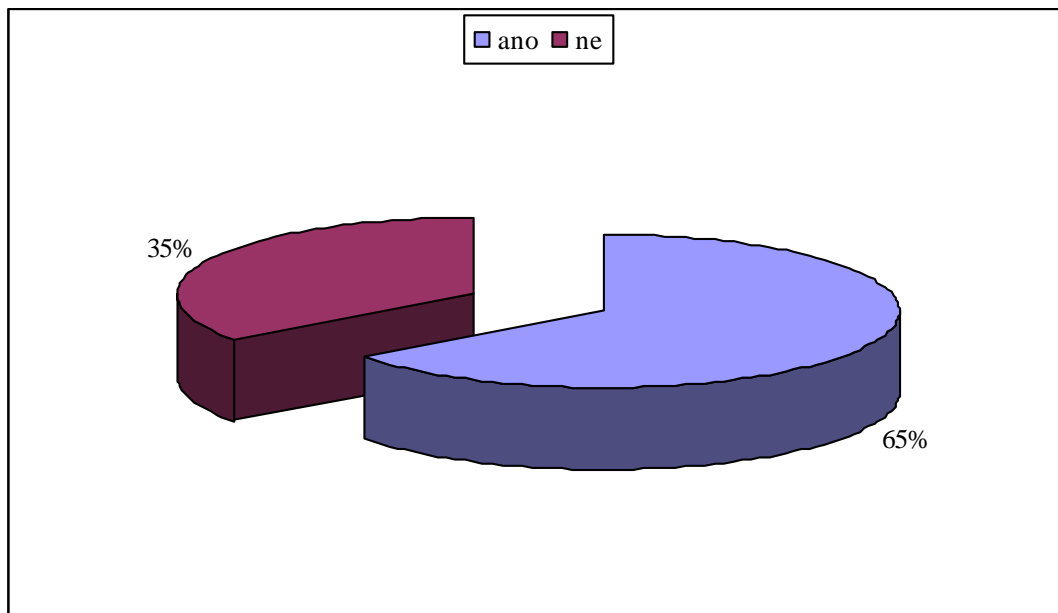

Otázka č. 3: Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

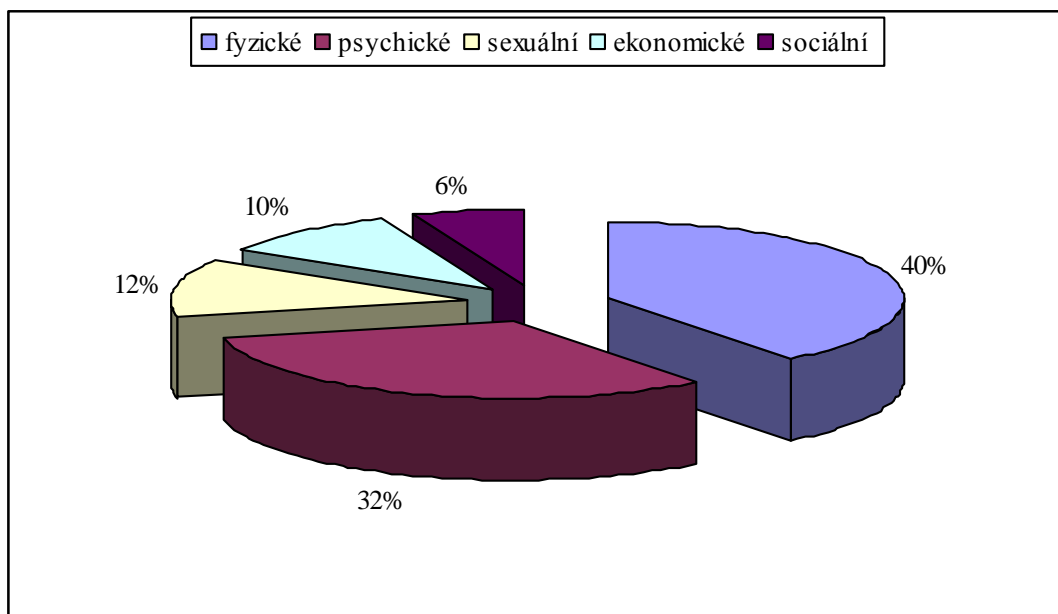

6.4.2 Konkrétní tématické otázky

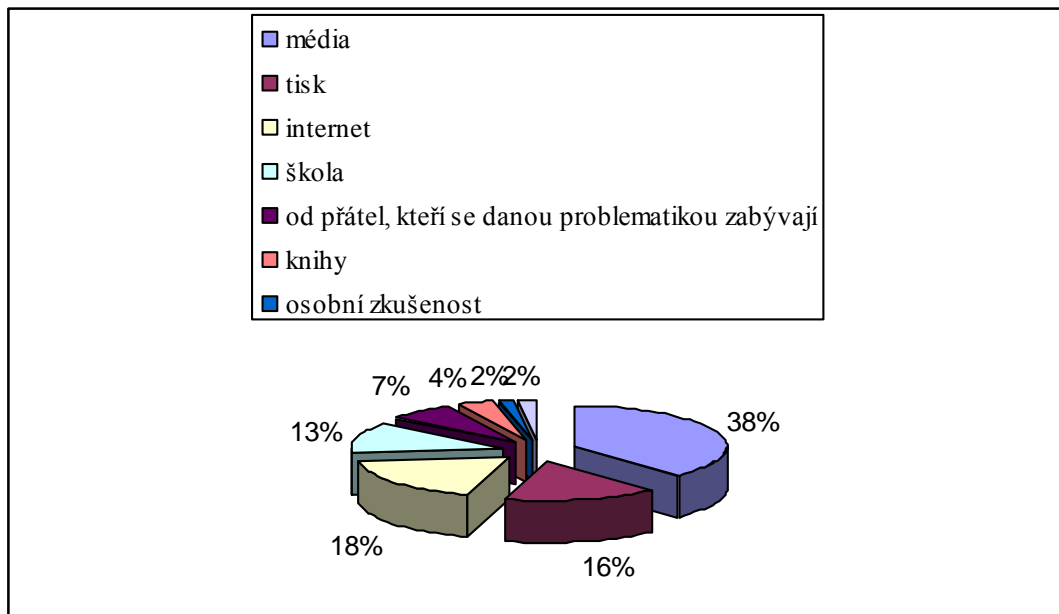
Otázka č. 4: Setkali jste se někdy ve vašem okolí s domácím násilím?

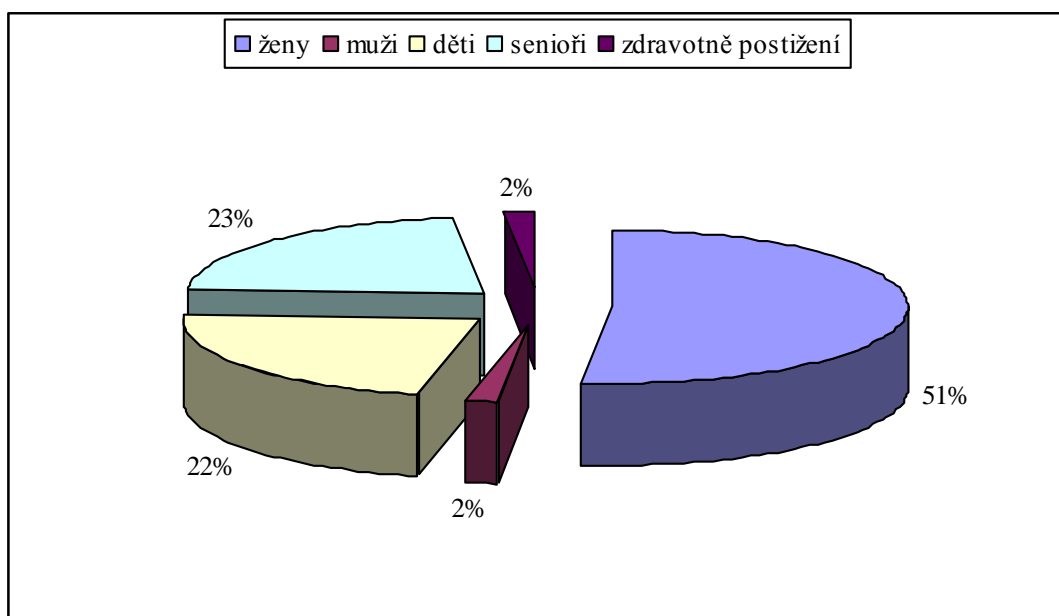
Otázka č. 5: Jaké formy domácího násilí znáte?

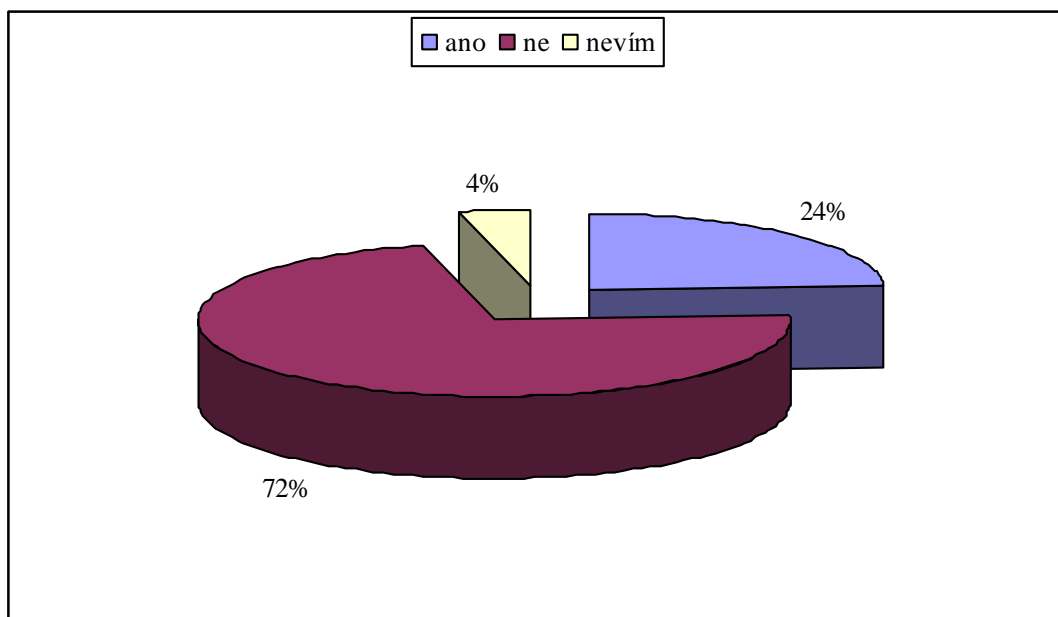
Otázka č. 6: Kde jste se o domácím násilí dozvěděli a kde čerpáte informace?

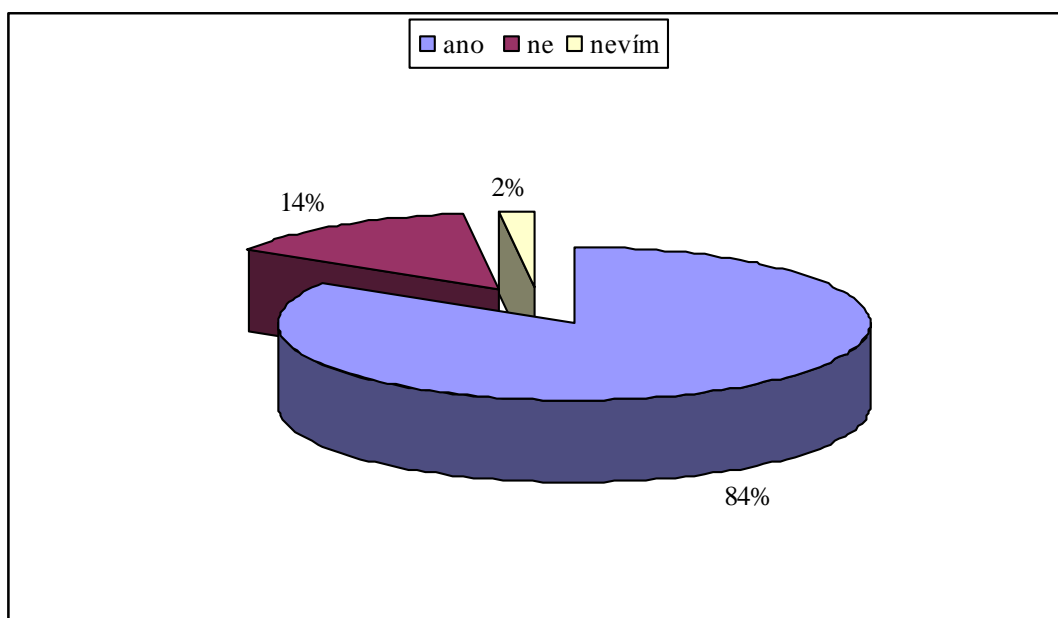
Otázka č. 7: Kdo si myslíte, že se stává nejčastěji obětí domácího násilí?

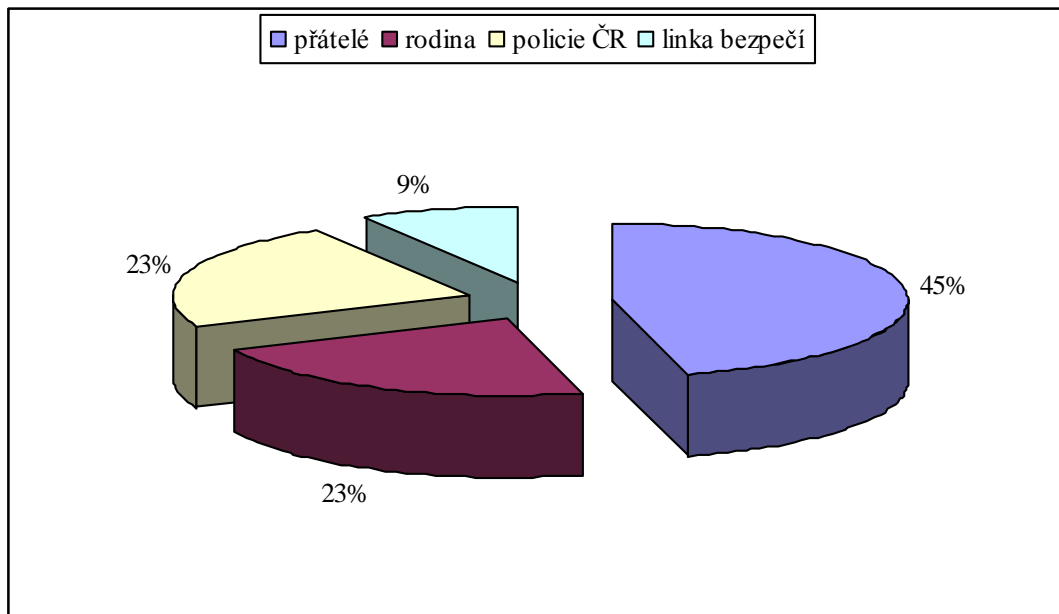
Otázka č. 8: Myslíte si, že se o domácím násilí mluví dostatečně?

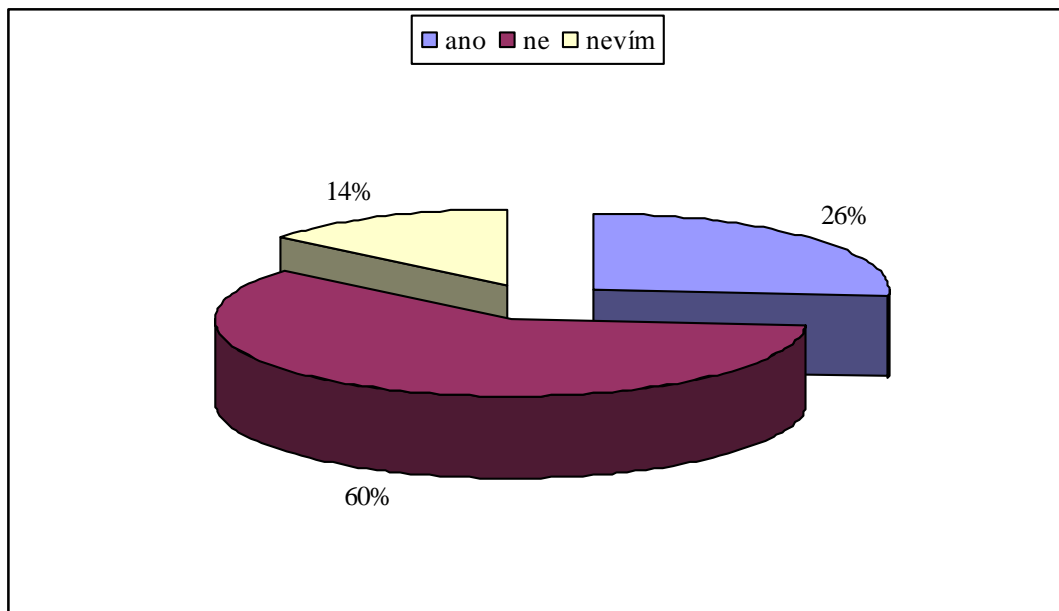
Otázka č. 9: Kdybyste se stali obětí domácího násilí, vyhledali byste pomoc?

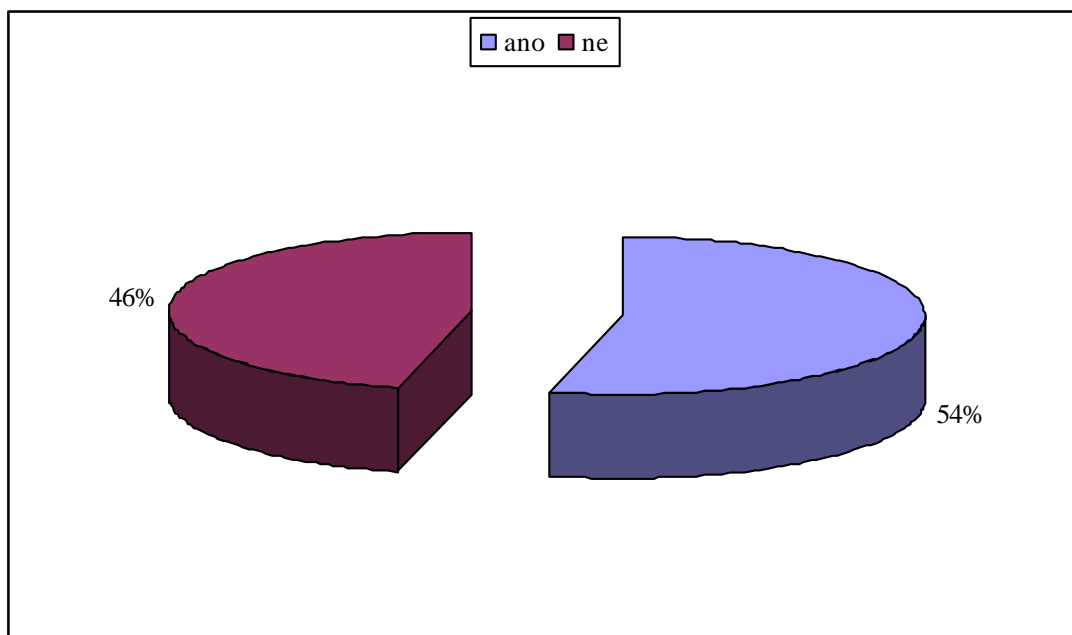
Otázka č. 9a: Pokud ano komu byste se svěřili?

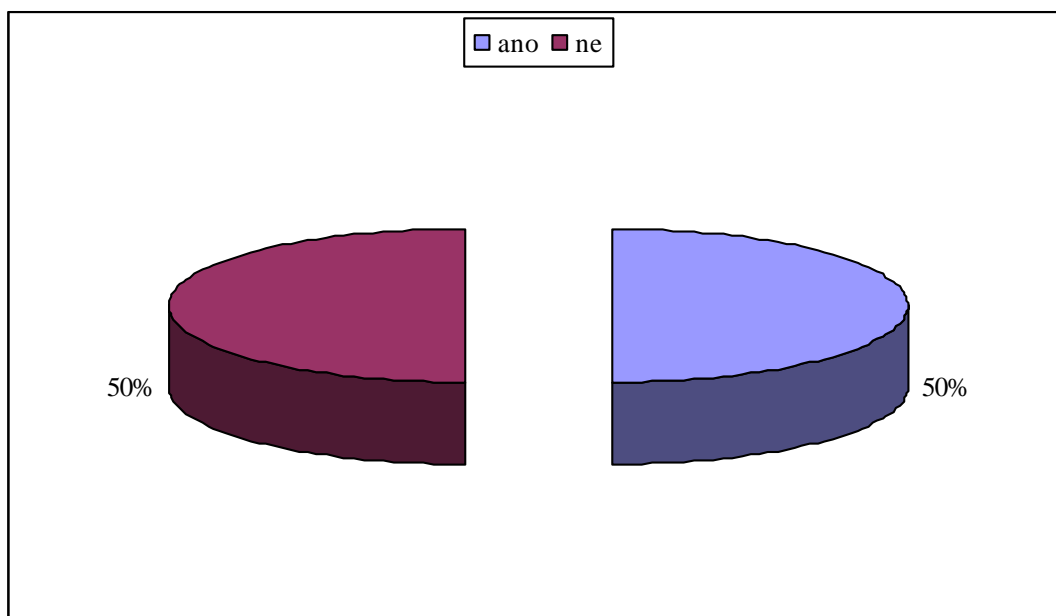
Otázka č. 10: Domníváte se, že právní řád v ČR poskytuje obětem domácího násilí dostatečnou ochranu?

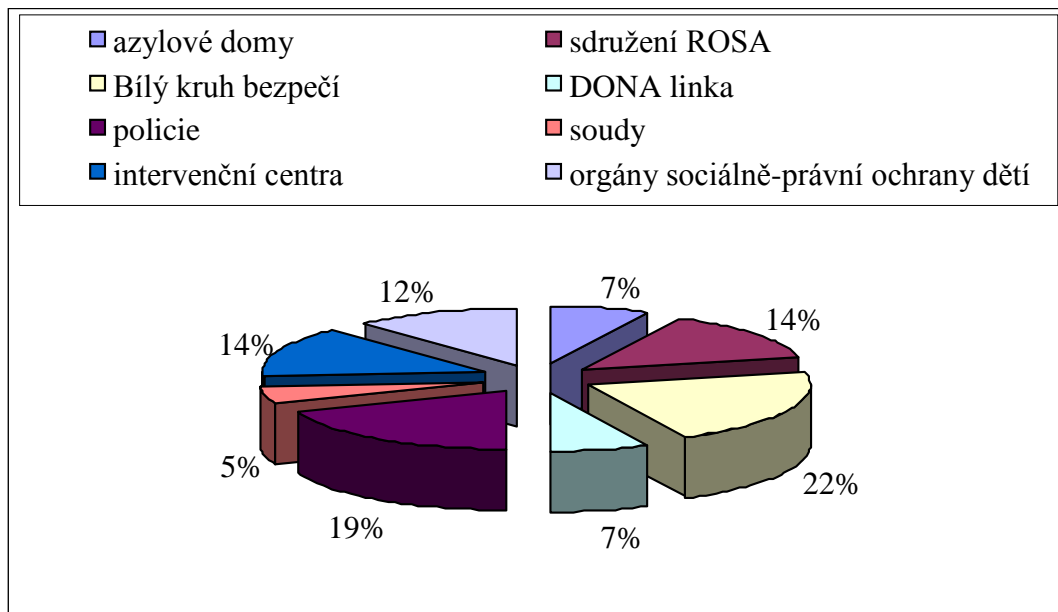
Otázka č. 10a: Znáte nejčastěji aplikované opatření k ochraně oběti, pokud ano jaké?

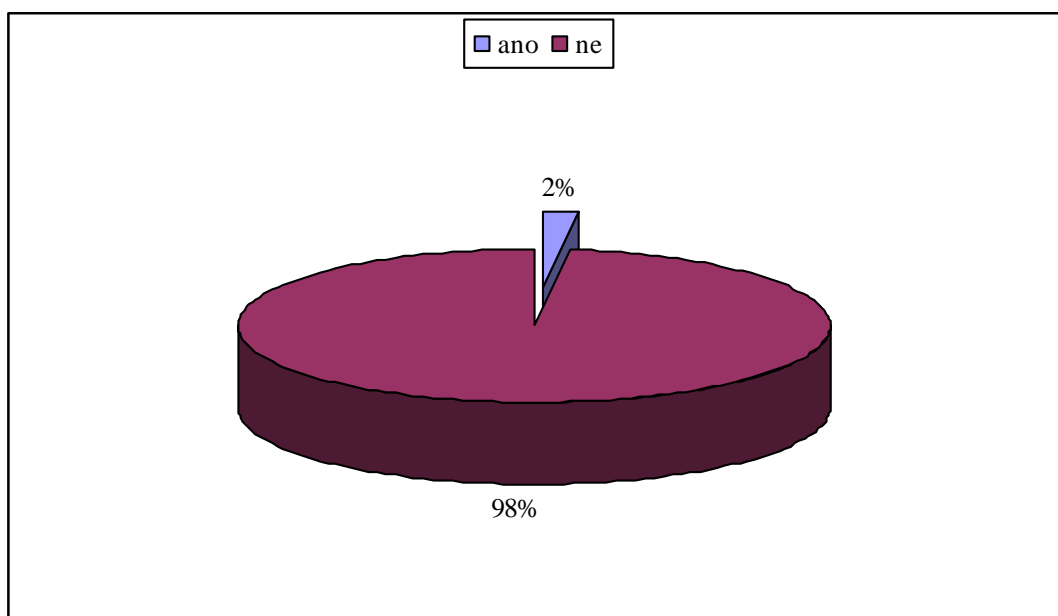
Otázka č. 11: Znáte nějaké instituce, které pomáhají obětem domácího násilí?

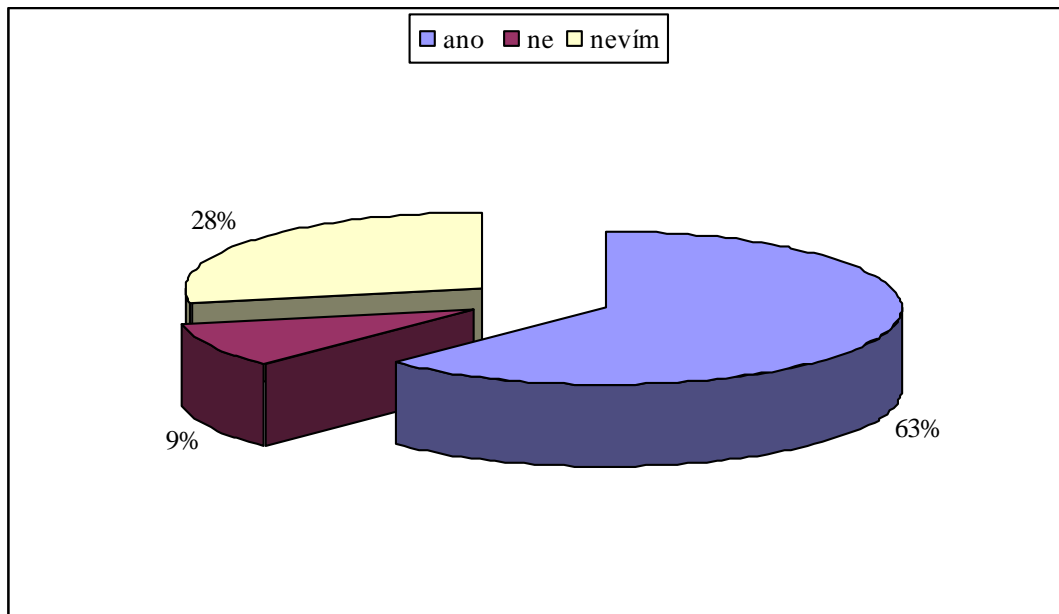
Otázka č. 11a: Jaké?

Otázka č. 12: Kontaktovali jste někdy některou z těchto institucí?

Otázka č. 13: Domníváte se, že neziskové instituce, které se zabývají pomocí obětem domácího násilí, jsou účinným nástrojem?

6.5 Verifikace či falzifikace hypotéz

H1) Internet je nejčastějším zdrojem informací o domácím násilí – tato hypotéza se **nepotvrdila**, jelikož 38% respondentů uvedlo, že nejčastějším zdrojem informací jsou média a pouze 16% čerpá informace z internetu. Z výzkumu tedy vyplývá, že nejvíce informací poskytují média, a to zřejmě proto, že běžně dochází k medializaci „populárních“ kauz domácího násilí.

H2) Alespoň polovina dotazovaných zná nějakou instituci, která se zabývá problematikou domácího násilí – tato hypotéza se **potvrdila**, neboť 50% dotazovaných uvedlo alespoň jednu instituci, kterou zná. Nejznámějším je Bílý kruh bezpečí. Lidé by se v mnoha případech obraceli také na policii. Znají ale i intervenční centra a sdružení ROSA.

H3) Legislativa České republiky dostatečně umožňuje chránit osoby postižené některou z forem domácího násilí – tato hypotéza se **nepotvrdila**, protože 60% dotazovaných uvedlo, že český právní řád neposkytuje obětem dostatečnou ochranu.

H4) Neziskové organizace věnující se dané problematice jsou účinným nástrojem pomoci obětem domácího násilí – tato hypotéza se **potvrdila**, poněvadž 63% vzorku, považuje tyto organizace za účelný prostředek v boji proti týrání.

H5) Většina dotazovaných nepovažuje muže za možné oběti domácího násilí – tato hypotéza se **potvrdila**, neboť pouhé 2% dotazovaných uvedlo, že muži mohou být také oběťmi domácího násilí. Obecně tedy existuje názor, že nejvíce jsou zneužívány a týrány ženy, přičemž poměrně velké procento představují týraní muži. To je způsobeno zejména tím, že ženy se dokáží svěřit, naopak muži se často za takovou situaci stydí a neradi o problému hovoří.

H6) Alespoň 50% dotazovaných je odhodláno svěřit se, pokud by se stali oběťmi domácího násilí – tato hypotéza se **potvrdila**, jelikož 84% respondentů by se svěřilo přátelům, rodině, méně pak policii a linkám důvěry.

6.6 Výsledky výzkumu

Po vyhodnocení dotazníků lze uvést, že domácí násilí není ve společnosti pojmem neznámým. Pokud se respondenti setkali s tímto jevem, tak to bylo převážně v roli svědků. Dobrá je i znalost forem a způsobů týrání a zneužívání, kdy převažuje znalost fyzických útoků, ale nejednomu dotazovanému byly známy i jiné druhy zneužívání, např. psychické, ekonomické, sexuální, sociální. Informace se k veřejnosti dostávají především z masmédií (televize, tisk, internet). Za nejčastější oběti domácího násilí jsou považovány ženy, poté senioři a děti, přičemž minoritním bylo mínění, že muži a zdravotně postižení se také mohou ocitnout v roli obětí. Podle získaných odpovědí existuje velká odhodlanost svěřit se a vyhledat pomoc, pokud by se sami respondenti dostali do pozice týraného. Přitom nikdo z nich nikdy nekontaktoval (kromě jediné osoby) žádnou pomáhající organizaci. Informovanost o těchto organizacích je průměrná. Více než polovina dotazovaných uvedla znalost institutu vykazání, který je „de facto“ jediným intervenčním prostředkem státní moci při probíhajícím násilí mezi blízkými osobami. Také legislativní ochrana má dle názoru vzorku prostor ke zlepšení.

ZÁVĚR

Po prostudování a analýze odborné literatury, dalších zdrojů a po provedeném šetření učinila autorka diplomové práce následující závěry.

Domácí násilí je v současné společnosti jevem ne zcela výjimečným. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná převážně o latentní formu trestné činnosti odehrávající se za zavřenými dveřmi společných obydlí lidí sobě navzájem blízkých, je jeho odhalení složitou záležitostí. Pomoc obětem spočívá především v osvětě. Bezpodmínečná je vůle oběti ke spolupráci, její snaha a odhodlání nastalou situaci řešit. Pokud je splněna alespoň tato podmínka lze přistoupit k reálnému zásahu státní moci do jinak velmi soukromé sféry vztahů mezi osobami sdílejícími společnou domácnost. V České republice již existuje legislativní úprava této problematiky, je zde úsilí státu a jeho represivních i dalších složek zamezovat a trestat toto patologické chování. Zároveň u nás působí několik neziskových organizací pomáhajících lidem zasaženým domácím násilím. Pomáhají jim řešit situace, které jsou citově velmi náročné, když se stali terčem útoků ze strany osob jim nejbližších. Nicméně nelze konstatovat, že zavedená opatření jsou úplně dostatečná, stále existuje prostor ke zlepšení. Důkazem mohou být kauzy, které skončily velmi tragicky, například smrtí týrané osoby, i přes veškerou vynaloženou snahu ji pomoci v rámci zákonných možností.

Dotazováním různě vzdělaných respondentů různých věkových skupin dospěla autorka k názoru, že jejich vědomosti a znalosti této problematiky jsou v zásadě uspokojivé. Většina dotazovaných znala základní formy násilí a dokázala určit jeho nejčastější oběti. U větší části respondentů byla zjištěna i znalost způsobů ochrany před tímto jevem, ochota svěřit se v případě, že by byli sami napadeni či jim bylo činěno příkoří.

Chování jednoho člověka, které vzbuzuje u druhého strach, způsobuje úzkost a obavy by nemělo být nikdy společností akceptováno, ani pokud se tak děje uvnitř partnerských, rodinných či obdobných vztahů. Rodina by měla být místem pro lásku, vzájemnou toleranci, cit a porozumění. Místem, kam se člověk rád vrací a těší se na své nejbližší, ne místem plným strachu a násilí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákony:

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí

Literatura:

BEDNÁŘOVÁ, Zdena *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, 2009. ISBN 978-80-254-5422-0

BENEDICT, Helen. *To není vaše vina*. 1. vyd. Praha: One Woman Press, 2003. ISBN 80-86356-17-5

BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-629-3

BURIÁNEK, Jiří. *Domácí násilí - na mužích a seniorech*. Praha, Kroměříž: Triton, 2006. ISBN 80-7254-914-6

CONWAY, Helen L. *Domácí násilí: příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č.135/2006 Sb. platným od 1. ledna 2007*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2007. ISBN 978-80-00-01550-7

ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. ISBN 80-902614-1-8

ČÍRTKOVÁ Ludmila. *Domácí násilí: fakta a paradoxy. SP: Sociální práce/Sociální práce*, 2006, č.2, s. 62

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: domácí násilí, stalking, predikce násilí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2207-8

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2

DUFKOVÁ, Ivana., ZLÁMAL Jiří. *Domácí násilí se zaměřením na problematiku obětí; Domácí násilí – pracovní manuál*. Praha: Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Praze, 2005. ISBN 80-239-5686-8

DUNOVSKÝ, Jiří, DYTRYCH Zdeněk, MATĚJČEK Zdeněk. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Garda, 1995. ISBN 80-7169-192-5

DVOŘÁČEK, JUDr. Zdeněk. *Aktuální poznatky z činnosti služby kriminální policie a vyšetřování na úseku mládeže*. 1. vyd. Praha, 2007. ISBN 978-80-7251-248-5

GJURIČOVÁ, Šárka. *Podoby násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3

HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Násilí na dětech – syndrom CAN*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-78-4

HIRIGOYEN, Marie – France. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*. 1. vyd. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0994-9

KOLEKTIV AUTORŮ. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha, Kroměříž: Triton, 2006. ISBN 80-7254-914-6

MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava. *Cesta z násilí: doporučení pro zakládání a provozování azylových domů pro ženy, oběti domácího násilí*. 1. vyd. Praha: Rosa, 2008.

ONDREJKOVIČ, P., BREZÁK, J., LUBELCOVÁ, G., POLÁKOVÁ, E. *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo slovenskej akadémie vied. 2001

PRAŠKO, Ján. *Poruchy osobnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-737-X

PIKÁLKOVÁ, Simona. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině: domácí násilí, stalking, predikce*

násilí. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. Sociologické studie/Sociological Studies

PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese násilí a psychologie moci*. 1. vyd. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-593-0

SVRŠEK, J. *Násilí v rodině*. Příloha časopisu Natura. 1997. Dostupný z WWW: <http://natura.baf.cz/natura/1997/2/9702-7.html>

SZCEPANIKOVÁ, Alice. *Jak jednat v případech domácího násilí?: praktická doporučení pro příslušníky/příslušnice Policie ČR*. Brno: Liga lidských práv, 2004. ISBN 80-239-2207-6

ŠEVČÍK, Drahomír, ŠPATENKOVÁ Naděžda. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0586-9.

VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2009. ISBN 978-80-7440-001-8

VANÍČKOVÁ, Eva. *Násilí v rodině: Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte; skripta pro posluchače 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-008-4

VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6

VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální zneužívání dětí: I. díl*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 382-183-97

VANÍČKOVÁ, Eva. *Sexuální zneužívání dětí: II. díl*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 382-89-99

VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí: definice-popis-následky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0814-0

VARGOVÁ, Branislava, POKORNÁ Dana, TOUFAROVÁ Marie. *Partnerské násilí*. 1. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-86131-76-4

VAVROŇOVÁ, Marie. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. 2.dopl. vyd. Praha: Rosa, 2008

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3.vyd. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0

VITOUŠOVÁ, Petra. *Domácí násilí: informace a praktické rady pro ohrožené osoby*. 3. vyd. Praha: MJF, 2009. ISBN 978-80-86284-82-8

VOLFOVÁ, Iva. *Prevence sexuálního zneužívání dětí a adolescentů se specifickými potřebami*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-129-1

VOŇKOVÁ, Jiřina. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vyd. Praha: Profem, 2008. ISBN 978-80-903626-7-3.

VOŇKOVÁ, Jiřina. *Vaše právo. první právní pomoc ženám, obětem domácího násilí*. 7. vyd. Praha: Profem, 2012. ISBN 978-80-904564-0-2

ZIMMLEROVÁ, Petra. A kol. *Domácí násilí na mužích a seniorech*. 1. vyd. Praha, Kroměříž: Triatlon, 2006. ISBN 80-7254-914-6

Periodika:

Časopis: Krimi revue

Časopis: Psychologie

Časopis: Reflex

Sborníky:

Sborník vybraných přednášek z IX. konference Společnosti sociálních pracovníků ČR: Násilí v rodině a jeho důsledky. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1999. ISBN 80-85529-56-4

Internetové stránky:

<http://www.acorus.cz/>

<http://www.azylovedomy.cz/>

<http://www.bkb.cz/>

<http://www.blisty.cz/>

<http://www.domacinasili.cz/>

<http://www.donalinka.cz/>

<http://www.epravo.cz/>

<http://www.idtbrno.cz/>

<http://www.koordona.cz/>

<http://www.mpsv.cz/>

<http://www.mvcr.cz/>

<http://www.natura.baf.cz/>

<http://www.nicm.cz/>

<http://www.policie.cz/>

<http://www.poradna-artemis.cz/>

<http://www.reflex.cz/>

<http://www.rosa-os.cz/>

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

<http://www.stopnasili.cz/>

<http://studie.soc.cas.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Vybrané pomáhající organizace v Praze a intervenční centra v ČR

Příloha č. 3: Organizační schéma Bílého kruhu bezpečí

Příloha č. 4: Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky

PŘÍLOHA Č. 1: DOTAZNÍK

Ráda bych Vás požádala o účast v průzkumu na téma „Sociální aspekty domácího násilí“.

V této souvislosti bych Vás ráda požádala o pár minut vašeho volného času pro vyplnění dotazníku. Vaše odpovědi jsou pro mě velmi důležité a Váš čas strávený vyplněním dotazníku znamená pro mou diplomovou práci velký přínos. Dotazník Vám zabere maximálně 10 minut a je zcela anonymní. Tento dotazník je zaměřen na oblast domácího násilí. Zajímají mě Vaše upřímné názory, postoje a pocity s ohledem na danou problematiku.

Předem Vám všem děkuji za spolupráci.

Správnou odpověď zakroužkujte (podtrhněte), nebo doplňte.

Něco málo o Vás:

1. Váš věk?

a) 10-15	d) 30-45
b) 16-19	e) 46-60
c) 20–29	f) 60 a výše

2. Váš současný stav?

a) svobodná/ý	c) rozvedená/ý
b) vdaná/ženatý	d) vdova/vdovec

3. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

a) vyučena/ý	c) vyšší odborné
b) střední s maturitou	d) vysokoškolské

4. Setkali jste se někdy ve vašem okolí s domácím násilím?
5. Jaké formy domácího násilí znáte?
6. Kde jste se o domácím násilí poprvé dozvěděli, kde čerpáte informace?
7. Kdo si m myslíte, že se stává nejčastěji obětí domácího násilí? Ženy, muži, děti, senioři, osoby zdravotně postižené?
8. Myslíte si, že se o domácím násilí mluví dostatečně?
9. Kdybyste se stali obětí domácího násilí, vyhledali byste pomoc? A komu byste o tom řekli prvněmu?
10. Domníváte se, že právní řád v ČR poskytuje obětem domácího násilí dostatečnou ochranu? Znáte nejčastěji aplikované opatření k ochraně oběti, pokud ano jaké?
11. Znáte nějaké instituce, které pomáhají obětem domácího násilí? Napište jaké?
12. Kontaktovali jste někdy některou z těchto institucí?
13. Domníváte se, že neziskové organizace, které se zabývají pomocí obětem domácího násilí, jsou účinným nástrojem?

PŘÍLOHA Č. 2: VYBRANÉ POMÁHAJÍCÍ ORGANIZACE V PRAZE A INTERVENČNÍ CENTRA ČR

Domácí násilí	Bílý kruh bezpečí	257317100	U Trojice 1042/2, 150 00 Praha 5	bkb.cz	psychologické a právní poradenství
Domácí násilí	ROSA		Podolská 25, 147 00 Praha 4	rosa-os.cz	psychologické a právní poradenství
Domácí násilí	La Strada ČR	222721810, SOS linka: 222717171	P.O.BOX 305, 111 21 Praha 1	strada.cz	prevence a pomoc obětem obchodu se ženami a s ním spojené násilí na ženách, sociální, právní, psychologická a lékařská pomoc
Domácí násilí	ELEKTRA		Michnova 1622, 149 00 Praha 4 - Jižní Město		centrum pomoci ženám zneužitým v dětství, krizová intervence a terapie, poradenství, kurz a výcviky pro odborníky
Domácí násilí	ProFem - středoevropské konzultační středisko pro ženské projekty	224910744 linka právní pomoci pro oběti násilí na ženách	Gorazdova 20, 120 00 Praha 2	profem.cz	linka právní pomoci
Domácí násilí	ACORUS - psychosociální centrum Praha	283892772 283890671	utajená adresa		komunitní práce s rodinou v krizi zapříčiněné partnerskými vztahy zatíženými násilím, azylové ubytování pro oběti DN a jejich děti, psychoterapie, psychodiagnostika pro děti, workshopy pro pracovníky
Domácí násilí	Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy působí pod MCSSP		Chelčického 39, 130 00 Praha 3		9 poraden

Násilí na dětech	Linka bezpečí, Nadace Naše dítě	800155555, rodičovská linka: 283852222, krizové centrum pro děti a mládež: 233544117	Ústavní 91/95, 181 00 Praha 8	nasedite.cz	anonymní poradenství, odborné poradenství a terapie v KC po předchozí dohodě, krátkodobá lůžka
Násilí na dětech	Linka důvěry Dětského krizového centra		V Zápolí 1250/21, 140 00 Praha 4	ditekrize.cz	linka důvěry i internetová LD
Násilí na dětech	Růžová linka - poradenství pro děti v krizi		Ruská 87, 100 00 Praha 10		linka důvěry
Násilí na dětech	Centrum rodinné terapie, Dětská psychiatrická klinika FN Motol		V úvalu 84, 150 06 Praha 5		rodinná terapie
Násilí na seniorech	RIAPS - krizové centrum		Chelčického 39, 130 00 Praha 3		
Násilí na seniorech	Ambulance poruch paměti, Fakultní nemocnice Královské Vinohrady		Šrobárova 50, 100 00 Praha 10		
Násilí na seniorech	Centrum rodinné terapie FN Motol		V úvalu 84, 150 06 Praha 5		rodinná terapie
Násilí na seniorech	Občanské informační centrum - Domov Sue Ryder		Michelská 1/7, 140 00 Praha 4		poradenství pro seniory v obtížných životních situacích

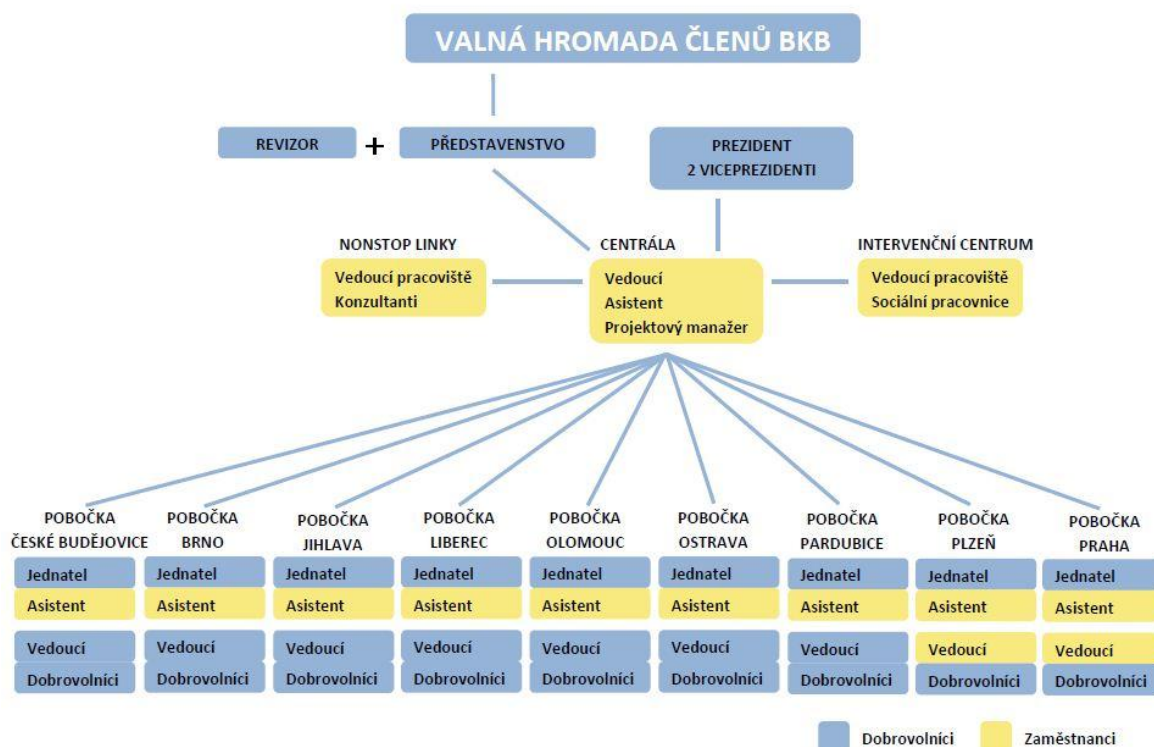
Zdroj: <http://www.donalinka.cz/adresar-mist-pomoci/>

Intervenční centra v České republice (telefonní kontakty):

- IC Brno – tel.: 739 078 078
- IC České Budějovice – tel.: 386 323 016
- IC Havířov – tel.: 596 611 239
- IC Hradec Králové – tel.: 774 591 383
- IC Kladno – tel.: 605 765 883
- IC Liberec – tel.: 482 311 632
- IC Olomouc – tel.: 585 754 736
- IC Ostrava – 597 489 207
- IC Pardubice – tel.: 466 260 528
- IC Plzeň – tel.: 777 167 004
- IC Praha – tel.: 281 911 883
- IC Sokolov – tel.: 359 807 001
- IC Ústí nad Labem – tel.: 475 511 811
- IC Vysočina – tel.: 567 215 532
- IC Zlín – tel.: 577 018 265

Zdroj: <http://www.domaci-nasili.cz/>

PŘÍLOHA Č. 3: ORGANIZAČNÍ SCHÉMA BKB

Zdroj: <http://www.bkb.cz/o-nas/struktura-organizace/>

PŘÍLOHA Č. 4: ROZHODNUTÍ NEJVYŠŠÍHO SOUDU ČR

6 Tdo 1171/2011-50

U S N E S E N Í

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v neveřejném zasedání konaném dne 21. září 2011 o dovolání, které podal obviněný V. Š., proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 1. 6. 2011, sp. zn. 50 To 202/2011, jako soudu odvolacího v trestní věci vedené u Okresního soudu Plzeň - město pod sp. zn. 5 T 27/2010, takto:

Podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. se dovolání o d m í t á .

O d ů v o d n ě n í :

Rozsudkem Okresního soudu Plzeň - město ze dne 22. 2. 2011, sp. zn. 5 T 27/2010, byl obviněný V. Š. (dále jen „obviněný“) uznán vinným [v bodě 1] trestným činem týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a odst. 1, 2 písm. b) zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „tr. zák.“) a [v bodech 2) až 4)] pokračujícím trestným činem násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 197a odst. 1 tr. zák., neboť podle skutkových zjištění jmenovaného soudu „1) v P., v bytě č. 10 v ul. P., který užíval se svou družkou poškozenou Z. K., v přesně nezjištěné době nejméně od července 2009 až do 12. 11. 2009, kdy byl příslušníky Policie ČR Obvodního oddělení Plzeň - střed podle § 44 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, vykázán z tohoto společného bydliště, opakovaně v přesně nezjištěném počtu případů tuto poškozenou verbálně i fyzicky napadal, kdy ji hrubě nadával a vyhrožoval, přičemž k těmto útokům docházelo nepravdělně, kdy fyzicky ji kupř. napadal údery dlaní ruky i pěstí do hlavy, do obličeje, do zátylku, tahal ji za vlasy, v jiném případě ji ležící na zemi kopal nohama do těla, v dalším případě ji odtáhl a hodil do sprchového kouta, kde proti jejímu obličeji pustil studenou sprchu, v dalším případě po poškozené házel nádoby, které se rozbilo, poté jí přikázal sesbírat střepy, během toho ji udeřil, až upadla a o střepy si rozřízla ruku, kdy konkrétně takto nejméně

- po napadení dne 15. 7. 2009 byly při jejím lékařském ošetření dne 17. 7. 2009 u ní zjištěny hematomy na horní a zadní straně hrudníku a levém oku, tupé truma lbi a fraktura VI. žebra vlevo,

- po napadení dne 20. 8. 2009 byly při jejím lékařském ošetření u ní zjištěny pohmožděniny v oblasti levé lící kosti a kolem oka,

- dne 22. 9. 2009 kolem 19.00 hod. na ni křičel, aby vyskočila z okna, poté ji chytil za vlasy, dotáhl k otevřenému oknu v ložnici, které je ve výšce 10.43 m nad úrovní chodníku v ulici, vysadil ji za pas na parapet tohoto okna, tak, že na něm ležela břichem a byla horní polovinou těla vykloněna z okna do ulice, poté ji z okna vystrkoval, přičemž když poškozená v důsledku toho opakovaně volala o pomoc, čehož si všimli svědkové jdoucí po ulici, na jejich volání, aby přestal, nebo že za ním vyběhnou do bytu, svého

jednání zanechal a poškozenou pustil a umožnil jí vrátit se do bytu, kdy v důsledku tohoto napadení utrpěla poškozená mj. krvácení z nosu,

- dne 12. 11. 2009 kolem 12.00 hod. poškozené hrubě nadával, a když tato měla telefonický hovor se svým kamarádem, udeřil jí do hlavy a strčil, až upadla na zem, kde jí šlápl na prsty levé ruky, při následném lékařském ošetření poškozené byly u ní zjištěny zlomenina malíku levé ruky a zhmoždění týla hlavy a zad,

2) v přesně nezjištěné době blíže nezjištěného dne v létě 2009 zatelefonoval z blíže nezjištěného telefonního čísla matce své družky Z. K., poškozené J. K., do jejího zaměstnání v P. na její mobilní telefon úč., kdy při následném telefonickém hovoru této poškozené vyhrožoval, že „si na ni počká a zmlátí ji“ a že „jí vykrade obchod“, neboť mj. „jej udala na policii“, což u ní vzbudilo důvodnou obavu o její zdraví a život, neboť věděla o jeho násilném chování vůči její výše uvedené dceři a jejich konfliktním vztahu,

3) v přesně nezjištěné době blíže nezjištěného dne v létě 2009 zatelefonoval z blíže nezjištěného telefonního čísla otci své družky Z. K., poškozenému V. K., do jeho bydliště v P., ul. N. D., na tel. č., a při následném telefonickém hovoru tomuto poškozené vyhrožoval, že „je mrtvý, aby se připravil, že má poslední chvílky života, že za ním přijde a podřízne ho“, což u poškozeného vzbudilo důvodnou obavu o jeho zdraví a život, neboť mj. věděl o konfliktním vztahu obžalovaného s jeho výše uvedenou dcerou, poté, co poškozený ukončil tento telefonní hovor, obžalovaný mu bezprostředně poté znovu nejméně ještě dvakrát zatelefonoval a sprostě mu nadával,

4) v době od 14. 4. 2009 do 14. 8. 2009 zaslal z různých účastnických čísel na mobilní telefon úč., které užívala sestra jeho družky Z. K., poškozená S. M., celkem 32 SMS zpráv, některé s vulgárním a výhrůžným obsahem, zejména pak

- z účastnického čísla dne 7. 5. 2009 v 23.29 hod. zprávu: „Já tě stejně dostanu, za to cos mi provedla. Vini, vidi, vici“,

- prostřednictvím T-zones dne 9. 6. 2009 ve 20.32 hod. zprávu: „Tak to byla tvoje poslední SMSka protože zítra už jí nebudeš moct ji napsat. Chápeš to, ty krávo“,

- prostřednictvím T-zones dne 25. 7. 2009 v 22.38 hod. zprávu: „Jestli to porušíš, cos teď slíbila Z., nechám tě zmrzačit, kundo smradlavá, Teď už na to mám“,

- prostřednictvím T-zones dne 25. 7. 2009 ve 22.45 hod. zprávu: „A stejně ti to nezapomenu, jak sis dovolila se mnou zacházet, anižs me znala. Pomstím se ti tak jako tak. Kundo. V. p. P.s. Z. ted podniká na D.“,

dále v přesně nezjištěném období měsíce července 2009 během jeho telefonátu této poškozené do jejího bydliště v P., jí vyhrožoval tím, že „jí nechá cikánama pořezat obličej, že se jí pomstí, že jí přijde rozbít okna a že to s ní vyřeší jednou provždy“, což u ní vzbudilo obavu o její život a zdraví, neboť mj. věděla o jeho násilném chování vůči její výše uvedené sestře a jejich konfliktním vztahu“. Za tuto trestnou činnost byl obviněný podle § 215a odst. 2 tr. zák. za použití § 35 odst. 1 tr. zák. odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání čtyř roků, pro jehož výkon byl podle § 39a odst. 2 písm. c) tr. zák. zařazen do věznice s ostrahou.

Citovaným rozsudkem byl dále obviněný podle § 226 písm. a) tr. ř. zproštěn obžaloby stní zástupkyně Okresního státního zastupitelství Plzeň – město pro skutky v rozsudku popsané, jimiž měl spáchat trestný čin násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 197a odst. 1 tr. zák., trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání

podle § 171 odst. 4 tr. zák., pokračující trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 písm. e), odst. 2 tr. zák. a pokračující trestný čin neoprávněného držení platební karty podle § 249b tr. zák.

Podle § 228 odst. 1 tr. ř. byl obviněný zavázán k povinnosti zaplatit na náhradě škody poškozené Vojenské zdravotní pojišťovně částku 4.162,- Kč, přičemž tato poškozená byla podle § 229 odst. 2 tr. ř. odkázána se zbytkem nároku na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních. Podle § 229 odst. 3 tr. ř. byla na totéž řízení s nárokem na náhradu škody odkázána i poškozená Z. K.

O odvoláních, která proti tomuto rozsudku podali obviněný a Okresní státní zástupce Plzeň - město, rozhodl ve druhém stupni Krajský soud v Plzni usnesením ze dne 1. 6. 2011, sp. zn. 50 To 202/2011, jímž podle § 256 tr. ř. tato odvolání zamítl.

Proti citovanému usnesení Krajského soudu v Plzni podal obviněný dovolání, přičemž uplatnil dovolací důvod uvedený v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. s tím, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku.

Ve svém mimořádném opravném prostředku namítl, že soud prvního stupně nesprávně právně posoudil skutky ad 1) až 4) a v důsledku tohoto pochybení též nesprávně rozhodl o trestu a povinnosti nahradit škodu. Poznamenal, že jeho vina trestným činem popsaným ad 1) je podle soudu prokazována výpovědí Z. K. a výpovědí svědků, kteří mají své poznatky pouze zprostředkované od ní. Připustil, že jeho soužití se Z. K. bylo konfliktní, že mezi nimi docházelo k častým hádkám, při nichž jí mohl dát facku, zásadně však odmítl, že by se ve vztahu k ní dopustil jednání, jež by bylo možné kvalifikovat podle § 215a odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. Dodal, že jejich rozepře pramenily zejména z nadměrného požívání alkoholu Z. K. (podle něho bylo prokázáno, že tato v důsledku požití alkoholu často nedokázala ovládat své jednání, byla agresivní, vyvolávala konflikty a zřejmě i vnímala realitu odlišně od skutečnosti). K tomu podotkl, že z ústavního principu presumpce nevinny, včetně z něj plynoucí zásady v pochybnostech ve prospěch obviněného, promítnutých v § 2 odst. 2, 5, 6 tr. ř., vyplývá, že je-li možných více výkladů provedených důkazů, nelze učinit zjištění, které nejvíce zatěžuje obviněného. Z hlediska procesně právního musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se jednání, pro které je uznán vinným, objektivně stalo. Trestní řízení proto vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který je možno od lidského poznání vyžadovat, alespoň tedy na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost“. Důkazní situace, kdy existuje pouze jediný přímý usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. Je proto důvodný požadavek, aby prověření tohoto jediného přímého usvědčujícího důkazu byla soudem věnována mimořádná pozornost. Takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen. Následně konstatoval, že nalézací soud pochybil, když při hodnocení výpovědi Z. K. adekvátně nepřihlédl k informacím vyplývajícím z posudku PhDr. Jiřího Jelena, znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie-klinická psychologie a psychiatrie, v tom smyslu, že dotyčná je psychicky velmi labilní, závislá, přičemž v důsledku chronického abusu alkoholu u ní došlo k deprivaci osobnosti, ke snížení mravní i charakterové úrovně a rozumových schopností do pásma slaboduchosti. Upozornil, že znalec rovněž seznal, že Z. K. se

vyznačuje zvýšenou manipulovatelností a sugestibilitou, resp. že pokud jde o popis jednání, které je mu kladeno za vinu, patrně ne ve všech ohledech mělo ten charakter, průběh a příčiny, které uvádí. Také prohlásil, že u Z. K. byly v rámci znaleckého vyšetření shledány známky tzv. syndromu týrané osoby, znalec však nebyl schopen zcela spolehlivě zodpovědět, zda tyto byly způsobeny jednáním jiné osoby či jejím chronickým alkoholizmem. Dospěl k závěru, že takové zjištění znalce zakládá rozumnou pochybnost o jeho vině skutkem ad 1), resp. že za důkazní situace, kdy proti sobě stojí jeho výpověď a výpověď Z. K., přičemž z výpovědi dalších svědků nelze dovodit, že k jednotlivým útokům došlo, jsou splněny zákonné podmínky pro zproštění jeho osoby obžaloby.

Stran skutků ad 2) až 4) uvedl, že v průběhu hlavního líčení sice bylo prokázáno, že Z. K. telefonoval, zdůraznil však, že se jednalo o velice krátké hovory, jejichž obsah si mohla vykládat odlišně od skutečnosti. Z komunikace jeho osoby a Z. K., resp. členů její rodiny, vyplývá, že vzájemné vztahy nebyly dobré, že ho od počátku neoprávněně podezírali z toho, že je „p.“ a že chce Z. K. využívat. Zdůraznil, že komunikace provedená k důkazu svědčí o špatných vztazích, nikoli o spáchání trestného činu podle § 197a odst. 1 tr. zák. s tím, že ne všechny zprávy a ne všechny výhrůžky popsané v bodech 2) až 4) rozsudku nalézacího soudu lze hodnotit jako výhrůžky usmrcením či těžkou újmou na zdraví. Podle jeho slov tyto telefonické a textové výhrůžky nepředstavovaly bezprostřední hrozbu, které by nebylo možné čelit jejich oznámením Policii ČR, pokud by skutečně obavu vzbudily. Navíc je neprovázel žádným dalším jednáním, z něhož by bylo možné dovodit, že by je mohl naplnit. Doplnil, že skutečnost, že jim adresáti výhrůžek nečelili bezprostředním trestním oznámením ani jinak, svědčí o tom, že nešlo o jednání, kterým by byl ohrožen objekt trestného činu podle § 197a odst. 1 tr. zák. a naplněna materiální stránka tohoto trestného činu. Vyjádřil tedy přesvědčení, že jsou splněny zákonné podmínky pro jeho zproštění obžaloby podle § 226 písm. b) tr. ř. pro skutky popsané pod body 2) až 4) rozsudku soudu prvního stupně.

Poté seznal, že odvolací soud pochybil, když jeho odvolání zamítl jako nedůvodné podle § 256 tr. ř., ačkoliv rozhodnutí nalézacího soudu spočívalo na nesprávném právním posouzení skutků. Uzavřel, že jelikož jednoznačný soulad mezi skutkovým stavem zjištěným procesně zákonným způsobem a z něj vyvozenými právními závěry je nezbytnou podmínkou spravedlivého procesu, je možno konstatovat, že napadené usnesení je rozhodnutím, které vzešlo z řízení, jež ve svém celku porušilo jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Doplnil, že na trestní řízení je třeba z hlediska zásahu do základních práv nahlížet v jeho celistvosti a že je mu známo, že zákonná úprava dovolání staví na striktně vymezených dovolacích důvodech, podle jeho názoru však ani tento fakt nemůže nic změnit na ústavní povinnosti obecných soudů poskytnout ve smyslu čl. 4 Ústavy České republiky ochranu základním právům a svobodám (srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 260/2005).

Z těchto důvodů obviněný navrhl, aby Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“) podle § 265k odst. 1 tr. ř. zrušil usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 1. 6. 2011, sp. zn. 50 To 202/2011, podle § 265k odst. 2 tr. ř. zrušil další rozhodnutí na zrušené rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu, a dále aby podle § 265l odst. 1 tr. ř. přikázal Krajskému soudu v Plzni věc v potřebném rozsahu znovu projednat a rozhodnout. Současně požádal předsedu senátu

Nejvyššího soudu, aby podle § 265o odst. 1 tr. ř. přerušil výkon rozhodnutí, proti němuž bylo dovolání podáno. Státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství sdělil, že se k uvedenému dovolání nebude věcně vyjadřovat. Současně uvedl, že výslovně souhlasí s tím, aby Nejvyšší soud ve věci rozhodl za podmínek uvedených v ustanovení § 265r odst. 1 tr. ř. v neveřejném zasedání, a to i ve smyslu § 265r odst. 1 písm. c) tr. ř.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 265c tr. ř.) především zkoumal, zda je výše uvedené dovolání přípustné, zda bylo podáno včas a oprávněnou osobou, zda má všechny obsahové a formální náležitosti a zda poskytuje podklad pro věcné přezkoumání napadeného rozhodnutí či zda tu nejsou důvody pro odmítnutí dovolání. Přitom dospěl k následujícím závěrům:

Dovolání obviněného proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 1. 6. 2011, sp. zn. 50 To 202/2011, je přípustné z hlediska ustanovení § 265a odst. 1, 2 písm. h) tr. ř. Obviněný je podle § 265d odst. 1 písm. b) tr. ř. osobou oprávněnou k podání dovolání (pro nesprávnost výroku rozhodnutí soudu, který se ho bezprostředně dotýká). Dovolání, které splňuje náležitosti obsahu dovolání podle § 265f odst. 1 tr. ř., podal prostřednictvím svého obhájce, tedy v souladu s ustanovením § 265d odst. 2 tr. ř., ve lhůtě uvedené v § 265e odst. 1 tr. ř. a na místě určeném tímtež zákonným ustanovením.

Protože dovolání lze podat jen z důvodů uvedených v ustanovení § 265b tr. ř., bylo dále zapotřebí posoudit otázku, zda uplatněný dovolací důvod, resp. konkrétní argumenty, o něž se dovolání opírá, lze považovat za důvod uvedený v předmětném zákonném ustanovení.

Důvod dovolání podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. je dán v případech, kdy rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení. Uvedenou formulací zákon vyjadřuje, že dovolání je určeno k nápravě právních vad rozhodnutí ve věci samé, pokud tyto vady spočívají v právním posouzení skutku nebo jiných skutečností podle norem hmotného práva, nikoliv z hlediska procesních předpisů. Tento dovolací důvod neumožňuje brojit proti porušení procesních předpisů, ale výlučně proti nesprávnému hmotně právnímu posouzení (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2004, sp. zn. II. ÚS 279/03). Skutkový stav je při rozhodování o dovolání hodnocen pouze z toho hlediska, zda skutek nebo jiná okolnost skutkové povahy byly správně právně posouzeny, tj. zda jsou právně kvalifikovány v souladu s příslušnými ustanoveními hmotného práva. S poukazem na tento dovolací důvod totiž nelze přezkoumávat a hodnotit správnost a úplnost zjištění skutkového stavu, či prověřovat úplnost provedení dokazování a správnost hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 5, 6 tr. ř. (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 449/03). Nejvyšší soud není povolán k dalšímu, již třetímu justičnímu zkoumání skutkového stavu (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. IV. ÚS 73/03). Případy, na které dopadá ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., je tedy nutno odlišovat od případů, kdy je rozhodnutí založeno na nesprávném skutkovém zjištění. Dovolací soud musí vycházet ze skutkového stavu tak, jak byl zjištěn v průběhu trestního řízení a jak je vyjádřen především ve výroku odsuzujícího rozsudku, a je povinen zjistit, zda je právní posouzení skutku v souladu s vyjádřením způsobu jednání v příslušné skutkové podstatě trestného činu s ohledem na zjištěný skutkový stav.

Nejvyšší soud dále zdůrazňuje, že ve smyslu ustanovení § 265b odst. 1 tr. ř. je dovolání mimořádným opravným prostředkem určeným k nápravě výslovně uvedených procesních a hmotně právních vad, ale nikoli k revizi skutkových zjištění učiněných soudy prvního a druhého stupně ani k přezkoumávání jimi provedeného dokazování. Těžiště dokazování je totiž v řízení před soudem prvního stupně a jeho skutkové závěry může doplňovat, popřípadě korigovat jen soud druhého stupně v řízení o řádném opravném prostředku (§ 259 odst. 3, § 263 odst. 6, 7 tr. ř.). Tím je naplněno základní právo obviněného dosáhnout přezkoumání věci ve dvouступňovém řízení ve smyslu čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 2 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Dovolací soud ovšem není obecnou třetí instancí zaměřenou na přezkoumání všech rozhodnutí soudů druhého stupně a samotnou správnost a úplnost skutkových zjištění nemůže posuzovat už jen z toho důvodu, že není oprávněn bez dalšího přehodnocovat provedené důkazy, aniž by je mohl podle zásad ústnosti a bezprostřednosti v řízení o dovolání sám provádět (srov. omezený rozsah dokazování v dovolacím řízení podle § 265r odst. 7 tr. ř.). Pokud by zákonodárce zamýšlel povolat Nejvyšší soud jako třetí stupeň plného přezkumu, nepředepisoval by katalog dovolacích důvodů. Už samo chápání dovolání jako mimořádného opravného prostředku ospravedlňuje restriktivní pojetí dovolacích důvodů Nejvyšším soudem (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. IV. ÚS 73/03).

Ze skutečností blíže rozvedených v předcházejících odstavcích tedy vyplývá, že východiskem pro existenci dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. jsou v pravomocně ukončeném řízení stabilizovaná skutková zjištění vyjádřená především v popisu skutku v příslušném výroku rozhodnutí ve věci samé, popř. i další soudem (soudy) zjištěné okolnosti relevantní z hlediska norem hmotného práva (trestního, ale i jiných právních odvětví).

V posuzované věci však uplatněné dovolací námitky obviněného směřují z podstatné části právě do oblasti skutkové a procesní. Obviněný totiž soudům vytýká rovněž nesprávné hodnocení provedených důkazů, porušení procesní zásady *in dubio pro reo* a vadná skutková zjištění, přitom současně prosazuje vlastní hodnocení důkazů a vlastní (pro něho příznivou a od skutkového zjištění soudů nižších stupňů odlišnou) verzi skutkového stavu věci [de facto tvrdí, že se jednání, které je mu kladeno za vinu, nedopustil, přičemž ve vztahu ke skutku ad 1) připouští toliko, že mezi ním a poškozenou Z. K. docházelo k častým hádkám, při nichž jí mohl dát facku; pokud jde o skutek ad 2) až 4) zpochybňuje, že byl tento způsobit v poškozených důvodnou obavu o život a zdraví]. Stran bodu 1) výroku rozsudku soudu prvního stupně výlučně a stran zbývajících částí výroku o vině zčásti vyvozuje právě z uvedených skutkových (procesních) výhrad (sekundárně) závěr o nesprávném právním posouzení skutků. V tomto směru tak nenamítá rozpor mezi skutkovými závěry vykonanými soudy po zhodnocení důkazů a užitou právní kvalifikací ani jiné nesprávné hmotně právní posouzení soudy zjištěných skutkových okolností.

Dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. je tedy obviněným ve skutečnosti spatřován také (z podstatné části) v porušení procesních zásad vymezených zejména v ustanovení § 2 odst. 2, 5, 6 tr. ř. Takové námitky pod výše uvedený (ani jiný) dovolací důvod pořadit nelze.

Formulace dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. znamená, že předpokladem jeho existence je nesprávná aplikace hmotného práva, ať již jde o hmotně právní posouzení skutku nebo o hmotně právní posouzení jiné skutkové okolnosti. Provádění důkazů, včetně jejich hodnocení a vyvozování skutkových závěrů z důkazů, ovšem neupravuje hmotné právo, ale předpisy trestního práva procesního, zejména pak ustanovení § 2 odst. 5, 6, § 89 a násl., § 207 a násl. a § 263 odst. 6, 7 tr. ř. Jestliže tedy obviněný namítal nesprávné právní posouzení skutků, ale tento svůj názor ve skutečnosti dovozoval též z tvrzeného nesprávného hodnocení důkazů, porušení procesní zásady in dubio pro reo a vadných skutkových zjištění, pak soudům nižších stupňů nevytýkal vady při aplikaci hmotného práva, nýbrž porušení procesních ustanovení. Porušení určitých procesních ustanovení sice může být rovněž důvodem k dovolání, nikoli však podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., ale jen v případě výslovně stanovených jiných dovolacích důvodů [zejména podle § 265b odst. 1 písm. a), b), c), d), f), k) a l) tr. ř.], které však obviněný neuplatnil a svou argumentací ani věcně nenaplnil (viz příměř. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2007, sp. zn. 5 Tdo 22/2007).

Při posuzování, zda je oprávněné tvrzení dovolatele o existenci dovolacího důvodu uvedeného v § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., je dovolací soud vždy vázán konečným skutkovým zjištěním, které ve věci učinily soudy prvního a druhého stupně. Kdyby měl dovolací soud dospět k jinému závěru ohledně předmětných skutků, jak se toho v konečném důsledku ve svém dovolání domáhá obviněný, musel by zásadním způsobem modifikovat zmíněná rozhodná skutková zjištění, k nimž dospěly soudy obou stupňů, resp. od nich odhlédnout. Takový způsob rozhodnutí však není v dovolacím řízení možný ani přípustný, jak již výše Nejvyšší soud zdůraznil.

V tomto směru Nejvyšší soud navíc odkazuje na ustálenou judikaturu k výkladu a aplikaci dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., jak je souhrnně vyjádřena např. pod č. 36/2004, s. 298 Sb. rozh. tr. nebo v četných rozhodnutích Nejvyššího soudu a např. též v usnesení velkého senátu ze dne 28. 6. 2006, sp. zn. 15 Tdo 574/2006. Zejména však připomíná usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 1692/07, v němž jmenovaný soud konstatoval, že „Nejvyšším soudem vyslovený závěr na dosah dovolacího důvodu zakotveného v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. odpovídá ustálenému judičiálnímu výkladu, který byl ze strany Ústavního soudu opakovaně při posouzení jeho ústavnosti akceptován, a to nejen v rozhodnutích, na něž odkázal dovolací soud (srov. např. i usnesení sp. zn. III. ÚS 282/03).“ Totéž Ústavní soud konstatoval v usnesení ze dne 5. 2. 2009, sp. zn. III. ÚS 3272/07, v němž ještě dodal: „Ústavní soud se proto ztotožňuje se stanoviskem Nejvyššího soudu, podle kterého dovolací námitky, které se týkají skutkových zjištění a hodnocení důkazů, jsou mimo rámec dovolacího důvodu o nesprávném právním posouzení věci.“

Pokud by bylo dovolání obviněného podáno jen z těchto důvodů, bylo by nutno je odmítnout podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. ř. s tím, že jde o dovolání, které bylo podáno z jiného důvodu, než je uveden v § 265b odst. 1 tr. ř.

Obviněný však také namítl, že ne všechny zprávy popsané v bodech 2) až 4) výroku o vině v rozsudku nalézacího soudu lze hodnotit jako výhrůžky usmrcením či těžkou újmou

na zdraví ve smyslu § 197a odst. 1 tr. zák., resp. že nebyla naplněna ani materiální stránka tohoto trestného činu. Takové námitky lze z hlediska jejich podstaty pod dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. formálně subsumovat. Trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 197a odst. 1 tr. zák. se dopustí ten, kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu.

Objektem tohoto úmyslného trestného činu je zájem na ochraně jednotlivce proti některým závažným vyhrůžkám. Vyhrožování musí být způsobilé vzbudit důvodnou obavu. Důvodnou obavou se rozumí vyšší stupeň tísnivého pocitu ze zla, kterým je vyhrožováno. Důvodná obava však nemusí vzniknout. Zda je vyhrožování způsobilé v jiném vzbudit důvodnou obavu, je třeba posoudit se zřetelem ke všem konkrétním okolnostem případu, zejména k povaze vyhrůžky, k fyzickým a charakterovým vlastnostem pachatele ve srovnání s fyzickými a povahovými vlastnostmi poškozeného, k jejich vzájemnému vztahu aj. Pokud bylo např. vyhrožování doprovázeno chováním, které ilustrovalo odhodlání pachatele vyhrůžky splnit, bude možno dovodit, že byla způsobilá vzbudit důvodnou obavu (srov. přiměřeně viz Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck 2004, s. 1187).

Těžkou újmou na zdraví se ve smyslu § 89 odst. 7 tr. zák. rozumí jen vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví

- a) zmrzačení,
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,
- c) ochromení údu,
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,
- e) poškození důležitého orgánu,
- f) zohyzdění,
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu,
- h) mučivé útrapy, nebo
- ch) delší dobu trvající porucha zdraví.

Za jinou těžkou újmu ve smyslu § 197a odst. 1 tr. zák. se považují újmy srovnatelné s důsledky, které nastávají v případě usmrcení nebo těžké újmy na zdraví. Jiná těžká újma musí být hodnocena jednak s přihlédnutím k těžkým újmám v tomto ustanovení výslovně uvedeným (usmrcení, těžká újma na zdraví) a jednak ke konkrétním okolnostem případu s přihlédnutím i k tomu, jak subjektivně pociťuje újmu ten, jemuž je vyhrožováno. Vyhrožováním jinou těžkou újmou může být proto např. i vyhrožování způsobením škody velkého rozsahu nebo škody na věci vysoké umělecké hodnoty, ke které má navíc poškozený citový vztah, stejně tak se může jednat také o újmu nemajetkové povahy, jako je vyhrožování usmrcením nebo těžkou újmou na zdraví i osobě poškozenému blízké, únosem osoby blízké apod.

V návaznosti na výše rozvedená teoretická východiska a skutková zjištění soudů nižších stupňů Nejvyšší soud v první řadě zdůrazňuje, že všechny dílčí útoky pokračování

v trestném činu ve smyslu § 89 odst. 3 tr. zák. tvoří jediné trestněprávně relevantní jednání, které pak má i jediný trestněprávně relevantní následek, resp. účinek. Na jednotlivé dílčí akty popsané pod body 2), 3) a 4) výroku o vině v rozsudku soudu prvního stupně tudíž nelze z hlediska jejich právního posouzení nahlížet izolovaně.

V souvislosti s tím ovšem Nejvyšší soud zejména konstatuje, že z kontextu citovaných skutkových zjištění soudů dříve ve věci činných plyne (jak ostatně soud prvního stupně vyjádřil i v právní větě výroku svého rozsudku), že obviněný vyhrožoval poškozenému V. K. usmrcením a zbývajícím poškozeným způsobením těžké újmy na zdraví, a to takovým způsobem, že to bylo způsobitelné vzbudit u všech jmenovaných poškozených důvodnou obavu. Důvodnost obavy poškozených je zřejmá zejména ze závažnosti obsahu obviněným pronášených výhrůžek ve spojení se skutečností, že poškození věděli o násilném chování obviněného vůči jejich příbuzné Z. K. Ostatně, uvedený závěr dokládá rovněž zjištění soudů nižších stupňů, že shora popsané trestněprávně relevantní jednání obviněného takovou důvodnou obavu v poškozených skutečně vzbudilo.

K námitce obviněného v tom smyslu, že jeho výhrůžky nepředstavovaly bezprostřední hrozbu Nejvyšší soud toliko stručně poznamenává, že bezprostřednost hrozby není znakem skutkové podstaty trestného činu podle § 197a odst. 1 tr. zák. Za daných okolností nepochybně byla naplněna i subjektivní stránka skutkové podstaty předmětného trestného činu - úmyslné zavinění ve formě úmyslu přímého podle § 4 písm. a) tr. zák.

K námitce týkající se materiální stránky trestného činu lze v obecné rovině uvést následující skutečnosti. Podle ustanovení § 3 odst. 2 tr. zák. není čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu. Tato zákonem stanovená zásada (tzv. materiální pojetí trestného činu) znamená, že některá jednání, která v konkrétní podobě nedosahují určité minimální výše nebezpečnosti pro společnost, nejsou trestnými činy, i když jinak (formálně) naplňují znaky některé skutkové podstaty.

Otázka výkladu ustanovení § 3 odst. 2 tr. zák. je řešena v současné judikatuře, přičemž podle rozhodnutí č. 43/1996 Sb. rozh. tr. při úvahách o tom, zda obviněný naplnil materiální znak trestného činu, tedy zda v jeho případě čin dosahoval vyššího stupně nebezpečnosti pro společnost, než je stupeň nepatrný (§ 3 odst. 2 tr. zák.), je nutno vycházet ze skutečnosti, že již stanovením formálních znaků určité skutkové podstaty zákon předpokládá, že při jejich naplnění v běžně se vyskytujících případech bude stupeň nebezpečnosti činu pro společnost zpravidla vyšší než nepatrný. Citované ustanovení se proto uplatní jen tehdy, pokud stupeň nebezpečnosti pro společnost v konkrétním případě, přestože byly naplněny formální znaky určité skutkové podstaty, nedosáhne stupně odpovídajícího dolní hranici typové nebezpečnosti činu pro společnost, když tedy nebude odpovídat ani nejlehčím běžně se vyskytujícím případům trestného činu této skutkové podstaty.

Tyto skutečnosti je třeba vztáhnout na předmětný (zjištěný) skutek. Nutno pak konstatovat, že jednání obviněného je charakterizováno okolnostmi, jež vylučují závěr, že konkrétní stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je v daném případě pod hranicí tzv. typové

nebezpečnosti trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 197a odst. 1 tr. zák., že tedy neodpovídá ani nejlehčím běžně se vyskytujícím případům této trestné činnosti. Naopak, s ohledem na konkrétní okolnosti zjištěného skutku (především vzhledem k tomu, že obviněný se předmětného skutku dopustil více útoky a má zjevné sklony k opakovanému páčání trestné činnosti tohoto a obdobného typu) nelze odvolacímu soudu vytýkat závěr o jeho vysoké společenské nebezpečnosti.

Je tedy na místě uzavřít, že mezi právními závěry soudů nižších stupňů a skutkovými zjištěními jimi vykonanými po zhodnocení provedených důkazů, není nesoulad. Přitom pouze v případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i s čl. 90 Ústavy (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2005, sp. zn. III. ÚS 578/04). O takový případ se však v posuzované trestní věci nejedná.

Nejvyšší soud tak dospěl k závěru o zjevné neopodstatněnosti formálně právně relevantní argumentace dovolání obviněného.

Podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. Nejvyšší soud dovolání odmítne, jde-li o dovolání zjevně neopodstatněné. S ohledem na shora stručně (§ 265i odst. 2 tr. ř.) uvedené důvody Nejvyšší soud v souladu s citovaným ustanovením zákona dovolání obviněného odmítl. Za podmínek § 265r odst. 1 písm. a) tr. ř. učinil toto rozhodnutí v neveřejném zasedání.

Pokud v dovolání obviněný navrhl, aby předseda senátu Nejvyššího soudu podle § 265o odst. 1 tr. ř. přerušil výkon napadeného rozhodnutí, je třeba uvést, že se jednalo o podnět, nikoli návrh, o němž by bylo nutno učinit formální rozhodnutí (takový návrh na zrušení nebo odklad výkonu rozhodnutí může podat se zřetelem k ustanovení § 265h odst. 3 tr. ř. pouze předseda senátu soudu prvního stupně, který tak neučinil). Předseda senátu Nejvyššího soudu však důvody pro odklad výkonu rozhodnutí neshledal. Za této situace nebylo zapotřebí o podnětu obviněného k předmětnému postupu rozhodnout samostatným (negativním) výrokem.

P o u č e n í : Proti rozhodnutí o dovolání není s výjimkou obnovy řízení opravný prostředek přípustný (§ 265n tr. ř.).

V Brně dne 21. září 2011

Předseda senátu:

JUDr. Vladimír Veselý

Zdroj: <http://www.nsoud.cz/>